

Fondateur :
Avedis Alexanian
Հիմնադիր՝
Անտոն Ալիքսանյան

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԵՐԿԼԵՋՈՒ ԵՐԿՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ • 50-ՐԴ ՏԱՐԻ • ՆՈՐ ՇԱՐՔ ԹԻՒ 474 – ՇԱԲԱԹ, 25 ՅՈՒԼԻՍ 2009

Quelles nouvelles de la crise ?

Voilà un mot qu'il faudrait exclure en cette veille de vacances, mais il est là, lancinant, irritant à force de redites, depuis qu'il est entré l'automne dernier dans le vocabulaire quotidien, annoncé par les tenants des pouvoirs, repris par les médias qui parlent de dépression notamment pour ceux, au premier chef, qui en paient les conséquences sociales. Le taux de croissance n'a pas augmenté deux trimestres de suite. Des industries ploient sous les difficultés et les chômeurs s'alignent devant les services publics de l'emploi. La crise ! On a surtout le sentiment qu'elle ne sert qu'à accélérer la mise en place des réformes réclamées par les grands patrons.

Nous sommes dans le tunnel, disent les uns, presque au bout disent d'autres. Y est-on entré seulement, pourrait-on ajouter ? Les chiffres de l'ANPE, pardon, du Pôle Emploi, l'attestent. Ils sont impitoyables qui comptent mois après mois les nouveaux chômeurs par dizaines de milliers depuis le début de l'année. Qu'en sera-t-il en septembre avec l'arrivée attendue de 600 000 jeunes sur le marché du travail, riches seulement de leurs diplômes fraîchement obtenus. Pour la majeure partie d'entre eux, ce sera la première confrontation à la dure réalité (petits boulots, intérim, travail à temps partiel...), et à devoir vivre avec un SMIC dans ce climat d'incertitude, en attendant que la confiance soit rétablie.

Et au moment où le ministre du Travail, Xavier Darcos, estime qu'il y aura 800 000 chômeurs supplémentaires sur l'ensemble de l'année 2009, un sondage réalisé par le quotidien *Metro* nous apprend que 57 % des Français jugent leur situation financière « bonne », que 60 % d'entre eux envisagent de faire des dépenses importantes au cours des prochaines semaines... mais qu'ils sont plutôt pessimistes (83 % jugent la situation économique française mauvaise et 23 %, très mauvaise). Allez donc y comprendre quelque chose !

Nous avons connu le 11 septembre à New York. Nous avons dorénavant le 19 septembre, date de la faillite de la banque Lehman Brothers entraînant dans sa chute de nombreux géants de la finance américaine, des usines, des compagnies d'assurances. Cette date marque le départ de la crise mondiale que nous connaissons. Quelle référence ! Les banquiers voyous, peut-on les appeler autrement, qui ont joué avec les crédits, ruiné des centaines de milliers d'Américains de condition modeste, engendré d'autres voyous comme Bernard Madoff et consorts. Qui va les punir ? Et de quelle manière ? Comme presque toujours, l'Amérique ayant

toussé, le monde s'est grippé et paradoxalement, la valeur de l'euro a beau caracolier loin devant celle du dollar américain, c'est encore ce dernier qui fait la loi pour l'économie mondiale. L'absurde sans frontières. Ce qui confirme par ailleurs que l'Europe, malgré ses 27 États et l'appétit d'élargissement à la Turquie de quelques-uns de ses membres, reste un nain politique, et sans doute pour longtemps encore.

Les mesures annoncées tardivement : contrôle accru des marchés financiers et leur moralisation vont-elles marquer la fin réelle des paradis fiscaux dont tout le monde connaissait leur rôle dans le blanchiment d'argent et l'évasion des capitaux, acquis pour la majorité qui sait comment ? Quels sont les mécanismes de contrôle qui empêcheront la récurrence. Enfin, pourquoi ne pas avoir fait tout cela avant ? « *Gouverner, c'est prévoir* », écrivait Émile de Girardin. Hélas, aucun des grands dirigeants européens et américains n'a subodoré l'infarctus financier qui s'annonçait, confondant la gouvernance, qui commande de scruter l'avenir, et l'administration qui a en charge l'organisation du présent, deux fonctions différentes bien que liées. Entourés de conseillers et de spécialistes, tous grassement payés par nous les contribuables, ils n'auraient rien vu venir. Faute professionnelle gravissime qui aurait coûté pour le citoyen ordinaire, vous, moi, son renvoi immédiat et sans parachute doré, pour employer la formule à la mode. Mais dans ce cas...

Et si pour oublier l'économie on regarde du côté des impératifs environnementaux (réchauffement, biodiversité, pollution des écosystèmes), la menace d'un désastre écologique ne concerne plus seulement les générations futures mais déjà nous-mêmes. Il est à craindre là aussi que la prise de conscience des dirigeants de ce monde tarde à s'éveiller. Le raz-de-marée est profond et sourd pour le moment, mais il est là. Les mouvements tectoniques se font sentir, un nouveau monde est-il en gestation ? Comme toute gestation, il faut du temps et ce qui sortira de cette matrice n'est pas connu. L'automne social s'annonce tumultueux.

Aussi, le temps d'un été, sortons de cette torpeur dans laquelle on veut nous plonger. En attendant, et parce qu'il faut rester optimiste, nous vous souhaitons, amis lecteurs, de bonnes vacances et n'oubliez jamais que votre vie, c'est vous qui en faites ce que vous voulez, vous seul. Alors choisissez d'être heureux, maintenant.

Gérard Varoujan Dédéyan ◀

2
Ainsi va le monde...

5

Իմաստագրկել
“Նապոլո” ն

5

S. Ներսէս Արք.
Պոզապալեան

7

Տխուր, շատ տխուր
տարեդարձ մը

8

Խաղողօրհնէք

10

**Un peintre toujours
surprenant, en quête
constante d'une vérité**

Jean Kazandjian

PHOTO L. PARIAN

Crash d'un Tupolev effectuant la liaison Téhéran-Yerevan. Il n'y a aucun survivant

Un avion de ligne Tupolev s'est écrasé mercredi 15 juillet dans le nord-ouest de l'Iran, près de la ville de Qazvin, avec 168 personnes à son bord : 153 passagers et 15 membres d'équipage. Tous ont péri et selon une première estimation, une quarantaine d'Arméniens figure parmi les victimes. L'appareil, appartenant à la Caspian Airlines qui devait relier Téhéran à Yerevan, s'est écrasé seize minutes après avoir décollé de l'aéroport international Imam-Khomeini de Téhéran.

Le président arménien a adressé un message de condoléances à son homologue iranien ainsi qu'aux familles des 168 victimes de la catastrophe aérienne, et décrété le 16 juillet jour de deuil national en Arménie.

UN AVANT-GOUT DES VACANCES QU'ACHKHAR VOUS SOUHAITE HEUREUSES ET ENRICHISSANTES

AFFLUENCE RECORD A LA FETE CHAMPETRE DE LA JAF A CLAMART

© R. KASPARIAN

Ainsi va le monde...

Gérard Varoujan Dédéyan

● Pleurez, pleurez, braves gens, les personnes les plus riches de la planète ont été durement touchées par la crise financière. Leur richesse a fondu de 19,5 % en 2008 ! A la fin de l'année dernière, les millionnaires en dollars détenaient la bagatelle de 32 800 milliards de dollars, soit 8 000 milliards de dollars de moins qu'un an plus tôt, selon la 13e édition du World Wealth Report de Merrill Lynch Wealth Management et Capgemini.

● Vladimir Poutine ne prend pas de gants. Le premier ministre russe a effectué une visite éclair dans un supermarché de Moscou où il s'est emporté contre le prix de la viande, intimant au directeur de réduire ses prix. Toujours du même, dans le cadre de la lutte « antivice », depuis le 1er juillet des centaines de casinos ont dû fermer et leurs 400 000 employés devront se convertir. Ils pourront se replier dans quatre régions peu développées de la vaste Russie, l'enclave de Kaliningrad, la Sibérie, à Krasnodar ou Rostov au sud, ou encore l'Extrême-Orient... à 7 000 km de Moscou.

● Qui l'eut crû ? Privé de cash, le gouverneur de la Californie et célèbre comédien Arnold Schwarzenegger n'a d'autre recours que payer par reconnaissances de dettes. Le plus riche Etat américain est en faillite avec un déficit de 24,3 milliards de dollars. D'autres Etats, tels que la Pennsylvanie, l'Ohio, l'Arizona, en situation de déliquescence comparable, devraient suivre rapidement... La faillite des Etats-Unis vient-elle de commencer ?

● La France est en manque d'argent. Nicolas Sarkozy a d'ailleurs annoncé le lancement du polémique nouvel

emprunt national devant le Congrès à Versailles. Un tel emprunt gonflera la dette du pays et certains disent qu'il est susceptible de le mener à la faillite.

● Vous l'avez entendu, le roi de la pop, Michael Jackson, mort soudainement jeudi 2 juillet à l'âge de 50 ans n'était pas propriétaire de la maison où il est décédé, située dans le quartier de Holmby Hills à Los Angeles. Michael Jackson aura, en plus de souvenirs impérissables, laissé des dettes énormes. Tout au long de sa carrière, le chanteur a toujours dépensé plus d'argent qu'il n'en avait. Même avec ses 750 millions de disques vendus, record absolu, l'artiste a trouvé le moyen de s'endetter de 500 millions de dollars, soit 355 millions d'euros. Les antiquités et les jouets étaient ses deux péchés mignons. A ceci, il faut ajouter le procès de 1993 qui lui a fait déboursier 15 millions d'euros. En 1998 il cède à son plus grand rêve qui était de se construire un parc d'attractions personnel. Cette folie lui aura coûté 17 millions d'euros. La tournée londonienne qu'il devait effectuer lui aurait permis d'atténuer ses soucis financiers. En effet elle aurait dû lui rapporter entre 35 et 70 millions d'euros. **La question maintenant est de savoir qui va payer les 500 millions de dollars de la star défunte...**

● Le footballeur portugais Cristiano Ronaldo, 24 ans, est un sacré veinard. Transféré au Real Madrid pour la coquette somme de 93 millions d'euros, l'ex-joueur de Manchester United en profitera pour doubler au passage sa fiche de paie. La presse espagnole croit savoir que le salaire brut de Ronaldo sera de 13 millions d'euros annuel. Ce qui fait le prix de l'heure – que Ronaldo s'entraîne, joue, s'amuse, dort ou ne fasse rien à... Et, info non négligeable, une disposition fiscale particulière est réservée en Espagne aux joueurs étrangers. Que du bonheur donc... Détail piquant, le Real Madrid, comme le reste du foot espagnol est totalement dans le rouge à la banque. Ce qui n'empêche visiblement pas le Real d'embaucher à tout va, et même d'obtenir des prêts pour ses embauches. Comme quoi, ce n'est pas la crise pour tout le monde.

● Le PDG de la British Airways, Willie Walsh perçoit 871 000 euros de salaire annuel fixe. Une hôtesse de l'air sur la British gagne 13 000 euros par an. Sa compagnie est aussi dans le rouge auprès des banques. Le malheureux n'en dort plus. Après mûre réflexion, une semaine plus tard, il trouve la solution. Que les 30 000 salariés fassent comme lui au mois de juillet : travailler un mois gratis. L'histoire est drôle, d'autant plus qu'elle est vraie, comme vous le savez ! **Il suffisait d'y penser.**

● Crise financière ? Pas pour tout le monde. Un document publié par le Sipri (Institut international de recherche pour la paix de Stockholm) rapporte qu'en 2008, l'enveloppe consacrée aux dépenses militaires à travers le monde a augmenté de 4 % en un an, atteignant le niveau record de 1 464 milliards de dollars. Les Etats-Unis restent en tête du classement avec 607 milliards de dollars dépensés en 2008, soit près de 41 % des dépenses militaires mondiales.

● La crise climatique devient une crise humanitaire. 300 000 morts par an sont dues aux changements climatiques (Forum humanitaire mondial) qui dépasse la seule question de la réduction des émissions de gaz à effet de serre. Une mortalité dont la cause principale est la malnutrition, due à la baisse des rendements agricoles et aux difficultés d'accès à l'eau. Sécheresses, cyclones tropicaux et inondations mettent d'ores et déjà en péril la sécurité alimentaire des pays du sud. D'ici à 2030, le bilan annuel des morts dues aux changements climatiques atteindra un demi-million de personnes, tandis que le nombre de personnes affectées chaque année par la dégradation sévère de leur environnement devrait s'élever à plus de 600 millions.

Seconde cause de mortalité, la santé. Le réchauffement accélère en effet la diffusion de certaines maladies et augmente le nombre de personnes exposées au paludisme, à la malaria et aux maladies hydriques. Dix millions de nouveaux cas de malaria et environ 55 000 morts ont ainsi été identifiés dans les pays pauvres, qui sont les plus touchés par les conséquences climatiques. Il faudrait au minimum 50 milliards de dollars par an d'ici à 2030. Mais il n'y a pas d'argent. Que voulez-vous ? C'est la crise.

La morale de ces histoires ? Elle est sans doute à trouver dans cet extrait de l'Essai sur l'entendement humain du philosophe britannique, John Locke, le père du libéralisme politique, que devait commenter les candidats au bac philo 2009 : « La justice et la vérité sont les liens élémentaires de toute société ». Plein d'humour ces British, non !

John Locke
(1632-1704)

Erdogan découvre le génocide !

« Les troubles survenus le 10 juillet dans la province du Xinjiang, peuplée d'Ouïgours, turcophones et musulmans, constituaient "une sorte de génocide". Il n'y a pas d'autre façon de commenter cet événement », a déclaré le Premier ministre turc R.T. Erdogan au cours d'une conférence de presse à Ankara, à son retour d'Italie, où il a assisté à une réunion du G8. « Il y a là des atrocités, des centaines de personnes sont tuées, et des milliers sont blessées. Nous avons du mal à comprendre que les dirigeants de la Chine (...) puissent rester spectateurs face à ces événements », a-t-il ajouté. Cela ne vous rappelle rien. Cocasse, non !

ASSOCIATION ARMÉNIENNE
D'AIDE SOCIALE

Au service des Arméniens
depuis 1890

Siège social 77 : rue La Fayette 75009 Paris
Tél. 01 48 78 02 99 – Fax 01 42 80 61 45
Mél. : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraites médicalisées :
Montmorency (Val-d'Oise) : 01 39 83 20 67
Gonesse (Val-d'Oise) : 01 39 85 24 24
Saint-Raphaël (Var) : 04 94 19 51 50

En Arménie
FONDATION FRANCO-ARMÉNIENNE
POUR LE DÉVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Yerevan
frenchfun@web.am

Association MACHTOTZ Pour la Défense de la Langue Arménienne RENTREE DE L'ANNEE SCOLAIRE 2009-2010

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

19 septembre 2009 – 16 janvier 2010 :
stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris
(absentéisme exclu)

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans
Les élèves seront capables de parler
lire et écrire l'arménien.

L'enseignement est assuré
par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
avec sa METHODE AUDIOVISUELLE

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent le samedi entre 12h et 15 h à Paris 19 septembre 2009 – Fin juin 2010

Les nouveaux élèves sont acceptés après
un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON – ARMENOPHONES

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi
3 volumes en couleurs
+ 1 coffret de 4 cassettes audio :
99 € (frais d'expédition inclus)

Pour tous ces cours et le manuel
RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :
01 47 50 97 51

Son Excellence Viguen Tchitetchian ambassadeur d'Arménie en France, a pris ses fonctions

Jeudi 2 juillet, S. Exc. **Viguen Tchitetchian**, Ambassadeur d'Arménie en France a remis les copies de ses lettres de créances à M. **Jean-Pierre Asvazadourian**, chef du protocole, introducteur des Ambassadeurs de la République française, qui s'était déplacé à cette occasion à l'Ambassade d'Arménie.

Monsieur Tchitetchian a ainsi pris ses fonctions d'Ambassadeur extraordinaire et plénipotentiaire de la République d'Arménie en France et, comme le prévoit la procédure, remettra plus tard l'original de ses lettres de créances à M. **Nicolas Sarkozy**, Président de la République française.

Les vétérans revendiquent

Un groupe de vétérans de la guerre d'Artsakh, soutenu par une trentaine d'ONG, exigent l'adoption de mesures d'urgence qui leur permettrait de résoudre leurs problèmes sociaux et leurs difficultés de vie. Nombreux sont les handicapés, les veuves de guerre. Parmi ces mesures, le transport gratuit pour les anciens combattants et les membres de leurs familles, la gratuité des soins médicaux, des abattements sur le gaz, l'électricité, l'eau. Ces demandes ne sont pas récentes. A chaque fois, elles sont reportées. Faut-il rappeler que près de 15 000 Arméniens ont participé à la défense de l'Artsakh entre 1990 et 1994.

Les relations entre l'Eglise évangélique d'Arménie et l'Eglise Apostolique Arménienne

Le quotidien *Hayots Achkhar* relève dans un article qu'en dépit des affirmations du président de l'Eglise évangélique d'Arménie, René Léonian, qui présente la structure qu'il dirige comme une structure « sœur » de l'Eglise Apostolique Arménienne, les relations entre ces deux Eglises sont soit froides, soit complètement absentes. Le quotidien donne la parole à un évêque du Saint-Siège d'Etchmiadzine, Archak Khatchatrian, qui accuse l'Eglise évangélique de rebaptiser ceux qui ont été baptisés par l'Eglise apostolique. Il se montre par ailleurs sceptique face aux affirmations de M. Leonian sur le manque de moyens financiers, rappelant que M. Leonian a informé lui-même que l'Eglise évangélique a récupéré l'ancien bâtiment de l'Ambassade des Etats-Unis pour 2,6 M USD et dépensé presque autant (2,5 M USD) pour sa rénovation. Selon l'évêque, les actions des dernières années de l'Eglise évangélique laissent penser que cette structure se livre à une activité scissionniste. *Hayots Achkhar* rappelle que récemment des représentants de l'Eglise évangélique avaient distribué, dans les cours des églises apostoliques des bulletins et des films religieux, que l'Eglise apostolique a qualifié de « prosélytisme ».

Ne vous y fiez pas

Un sacré petit bout de femme Suzy Kendikian. « Killer Queen », c'est son surnom, 21 ans, championne du monde de boxe féminine (WBA) en titre, poids super légers, a conservé son titre face à l'Argentine Carolina Gutierrez Gaité. Un titre que l'Arménienne - qui concourt sous les couleurs de l'Allemagne - mettait en jeu pour la 10e fois.

Impressionnant palmarès professionnel : 25 combats, 25 victoires. Chapeau !

Du bonheur pour les enfants d'Etchmiadzine

Grâce aux familles Harold Gulamerian des Etats-Unis et Gabriel Ghenberdji de Syrie, les enfants des alentours de Vagharchabad peuvent désormais se livrer aux joies qu'offre le parc d'attractions construit à leur intention. Il est situé à l'extérieur des murs du Catholicossat du Saint Siège d'Etchmiadzine. Les bienfaiteurs soutiennent aussi divers programmes éducatifs des Centres de la Jeunesse de Saint Etchmiadzine et de l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance (UGAB). Une cérémonie religieuse a précédé la cérémonie d'ouverture.

COMMUNIQUÉ D'UNION YERKIR

Selon des changements du code de procédure pénale de Géorgie, entré en vigueur le 24 Juin 2009, les avocats étrangers ne sont plus autorisés à défendre les citoyens géorgiens sur le territoire de la Géorgie (point 5 de l'article 78 du Code de procédure pénale de la Géorgie).

Cet amendement a été avancé lors de l'audience du 30 juin dernier dans le procès intenté contre le ministère de la justice de Géorgie pour refus d'enregistrement de Me Arapian en sa qualité d'avocat français du leader de l'Alliance Démocratique Djavakhs Uni, Vahagn Chakhalyan.

L'adoption de cet amendement au code de procédure pénale n'est pas le fruit du hasard puisqu'il coïncide avec la procédure en cours contre le ministère de la justice de Géorgie pour refus d'homologation d'un avocat français dans l'affaire Chakhalyan. L'adoption de cette loi par les autorités géorgiennes vise à pouvoir rejeter la demande en appel de la décision illégale d'avoir refusé à Vahagn Chakhalyan, un avocat de son choix.

Cette démarche « légitime » en quelque sorte les violations des droits de la défense de Vahagn Chakhalyan par le parlement géorgien. Les autorités géorgiennes démontrent une fois de plus que le procès du leader des droits civiques des arméniens du Djavakhs est purement politique, basé sur des accusations forgées de toutes pièces. Les autorités géorgiennes, non satisfaites de cautionner des violations anticonstitutionnelles des droits de la défense, sont aussi capables de modifier les propres lois de leurs pays pour légaliser ces violations.

Sur ces bases, l'Union YERKIR appelle, une nouvelle fois, l'Ombudsman de Géorgie, les Institutions et les Organisations Européennes et Internationales des Droits de l'Homme à :

- Reconnaître Vahagn Chakhalyan comme prisonnier politique.
- Statuer sur les violations des droits de Vahagn Chakhalyan.
- Faire pression sur les autorités géorgiennes pour garantir les droits de Vahagn Chakhalyan à un procès équitable et impartial.

Contact Europe : contact@yerkir.eu
www.contact@yerkir.eu

Contact Arménie : Robert Tatoyan
Mobile : + (374 94) 36 17 93 E-mail : rob@yerkir.org

L'Arménie en chiffres et en bref

● Conformément à l'accord « ciels ouverts » signé par l'Arménie et les Etats-Unis en novembre 2008, les compagnies aériennes arméniennes et américaines vont opérer des vols réguliers entre les villes des deux pays. Ces derniers sont libres de déterminer la fréquence des vols, l'équipement utilisé et les prix.

● Malgré la crise économique qui frappe l'Arménie, 22 militaires ont pris possession de leurs nouveaux appartements dans un immeuble situé rue Moldovagan à Yerevan, mis à leur disposition par le ministère de la Défense

● Les travaux de l'aéroport civil de Stepanakert devraient être achevés en octobre 2010. Dans un premier temps, il sera ouvert aux petits appareils (environ 15 places) et assurera la liaison Stepanakert-Yerevan.

● Autres temps, autres habitudes ! La production du cognac arménien a chuté de 47,7 % au 1er semestre 2009, celles de la vodka, de 4,8 % et la bière de 10,9 %. En revanche, celle du vin est en hausse de 3,4 %, tout comme le champagne arménien, de 4 %.

● Triste bilan routier. Entre janvier et juin 2009, 129 personnes ont perdu la vie et 750 autres blessées. Sur la même période 2008, les accidents avaient fait 171 morts et 1096 blessés.

● Le conseil municipal de Yerevan a approuvé la candidature de Daron Markarian, fils de l'ancien Premier ministre Andranik Markarian décédé en 2007, au poste de premier maire-adjoint.

Voyages en Arménie

WEEK END
comprenant l'avion
+ 3 nuits hôtel****

à partir de
460€ TTC

PARIS - EREVAN
EREVAN - PARIS

à partir de
325€ TTC

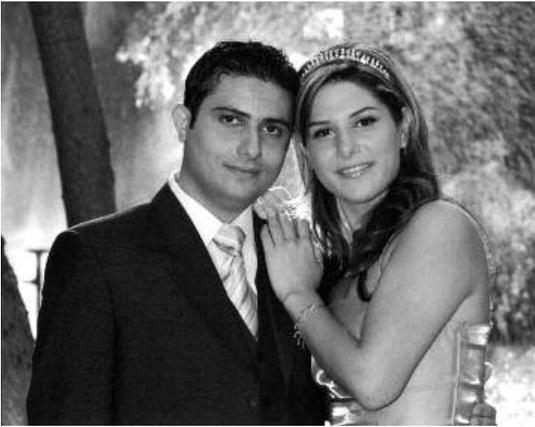
CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
de 8 et 11 jours

à partir de
1 540€ TTC

**VOYAGES PERSONNALISÉS
SUR MESURE**

Renseignement et réservation : SABERATOIRS
11 Rue des Pyramides
75001 Paris - Tél 0142615113
armenie@saberatours.fr - www.saberatours.fr

Le crash du Tupolev

Né à Téhéran, Garo se rendait à Yerevan où, quatre ans auparavant, il avait rencontré Loussiné, celle qui était devenue son épouse. Il avait choisi de s'installer définitivement en Arménie. Le sort en a décidé autrement.

Un nouveau rapport d'Amnesty International

Le pouvoir judiciaire en Arménie est perçu comme l'institution la plus corrompue suivie par les agents des services publics, les fonctionnaires, ainsi que le Parlement. Les partis politiques, les entreprises du secteur privé ainsi que les médias sont également mentionnés dans le Baromètre mondial 2009 de la corruption publié par Amnesty International établi dans le cadre de sondages d'opinion. L'enquête porte sur 73 000 personnes interrogées dans 69 pays à travers le monde.

L'Arménie figure dans le deuxième groupe de nations parmi les plus touchées par la corruption. 43 % des personnes interrogées en Arménie ont répondu « oui » lorsqu'on leur a demandé si au cours des 12 derniers mois, une personne vivant dans leur foyer aurait payé un pot-de-vin sous une forme ou une autre. Un point positif néanmoins dans cette enquête, « la perception de l'efficacité du gouvernement en matière de lutte contre la corruption semble avoir augmenté en Arménie. »

En Azerbaïdjan, 49 % des personnes interrogées ont répondu par l'affirmative à la question et en Russie ils sont 31 %. Toujours dans la région, mais moins atteints par le fléau, ils sont 2 % seulement en Turquie et en Géorgie a déclaré qu'un membre de leur famille aurait versé un pot-de-vin.

Biurakan

L'observatoire de Biurakan, qui attire toujours les touristes, accueille chaque année près de cinq mille visiteurs, non seulement arméniens mais aussi étrangers.

Son directeur s'inquiète du faible budget accordé par l'Etat arménien à l'établissement mais se dit « heureux de constater que les personnes n'ont pas perdu leur intérêt pour l'astrophysique ainsi que de la découverte de l'observatoire ».

Fondé en 1946 par l'illustre Victor Hambartsumian, il était l'un des principaux centres astronomiques de l'URSS.

En 1947, sous sa direction, une équipe d'astrophysiciens avait découvert de nouveaux types d'associations stellaires et plus de 1 000 étoiles éruptives et des milliers de corps célestes.

La musique renaît à Gyumri

Après sa destruction à la suite du tremblement de terre du 7 décembre 1988, qui avait fait des dizaines de milliers de morts dont beaucoup d'enfants, l'Institut de Musique Dikranian, à Gyumri, est en pleine renaissance. Derrière les portes closes, des parents écoutent, recueillis et ravis, les talentueux jeunes gens jouant de leurs instruments. Dans l'auditorium principal, une jeune diva exerce sa voix devant le public dans lequel se trouve **Sebouh Apkarian**, le directeur artistique et chef d'orchestre de l'ensemble KOHAR. Il est là comme toujours, en quête de nouveaux talents et dispensant ses encouragements. Vous ne pouvez pas le manquer. C'est ce monsieur, assis là, au premier rang, avec les cheveux blancs comme neige, qui écoute attentivement et prend des notes.

De toute évidence, il apprécie ce qu'il voit et entend dans ce jeune rossignol. Les étudiants, eux, espèrent faire excellente impression tant ils rêvent de participer à l'un des programmes de l'ensemble, formidable occasion pour eux de voyager.

Actuellement, quelque 390 élèves entre 7 et 15 ans suivent les cours à l'Institut. 75 professeurs y enseignent. Le lyrisme des sons émis par les jeunes solistes se mêle aux instruments traditionnels et permet de soutenir le caractère national du patrimoine artistique arménien. Bien sûr, tout n'est pas fondé que sur le traditionnel mais l'accent est mis sur des instruments comme le kanon, le duduk, et le tar.

M. Manoukian, professeur et premier violon de l'orchestre de l'Ensemble Kohar, est le modèle de réussite pour les élèves. On lui laisse la parole : « L'enseignement est donné de façon informelle à ceux qui en ont les moyens. Ils peuvent aussi obtenir une aide de l'Etat. Il est vrai que les salaires des professeurs ne sont pas élevés mais tout le matériel est fourni. Les jeunes vont à l'école secondaire, comme tous les autres, et ils viennent ici pour un enseignement complémentaire. Cela rend la journée longue mais productive. Des groupes artistiques remarquables ont été formés à l'Institut comme par exemple Yeraz Art, une troupe de jeunes chanteurs qui vient d'achever avec succès une tournée aux Etats-Unis, à l'Arsenal Mall de Watertown (Mass). Beaucoup ont réussi et portent haut le nom de Gyumri. C'est ce que nous aimons. Mes étudiants représentent tout pour moi. Sans eux, je me sens bien seul. »

Une plus grande diffusion de la presse arménienne

Jadis exclusivité de la société publique *Haymamoul*, la société *Press Stand* qui gère les kiosques à journaux sur tout le territoire arménien va porter à 500 le nombre de ses points de vente. Selon Armen Gabrielian, son directeur exécutif, *Press Stand* gère aujourd'hui 210 kiosques, dont 130 à Yerevan, des stands modernes, spacieux et conviviaux, ouverts dès neuf heures du matin, à la grande joie des lecteurs.

KARABAGH/ARTSAKH ARTSAKH/KARABAGH

L'Artsakh bénéficiera de 10 millions de dollars d'aide américaine

Le sous-comité du Congrès a voté le projet relatif aux aides à l'étranger pour l'année fiscale 2010. L'Arménie bénéficiera d'une aide d'un montant de 48 millions de dollars, 3 millions de dollars seront accordés pour les dépenses militaires et 450 000 dollars pour l'éducation et la formation militaires (IMET). La République du Haut-Karabagh, quant à elle, recevra 10 millions de dollars. L'augmentation de financement en faveur de l'Azerbaïdjan, proposée par l'administration Obama, n'a pas été approuvée.

Préparer les esprits

Les sociétés arménienne et azérie sont-elles prêtes à accepter les éventuels compromis pour le règlement du conflit de l'Artsakh, le statu quo actuel ne pouvant durer éternellement ? A long terme certainement, mais cela ne se produira pas par un coup de baguette magique. A ce titre, un sondage réalisé par l'institut sociologique « Plus-R » en Azerbaïdjan révélait que plus de 70 % des personnes interrogées rejettent toute éventualité de compromis, seul 0,1 % étant favorables à l'indépendance du Haut-Karabagh. L'enquête démontre par ailleurs que plus de la moitié des personnes interrogées ne croit pas à l'avancement des négociations, estimant que le statu quo actuel risque de durer encore longtemps.

Certes, la signature du cessez-le-feu en 1994 a mis fin aux opérations militaires entre l'Artsakh et l'Azerbaïdjan, mais malgré le processus de paix en cours sous l'égide de l'OSCE, le sentiment de méfiance mutuelle et l'image de l'ennemi restent toujours inébranlables chez les Azéris comme chez les Arméniens, sans oublier de remarquer qu'il est encore plus flagrant en Azerbaïdjan, dont les dirigeants renouvellent systématiquement les déclarations sur une éventuelle reprise de la guerre. La dernière date du 26 juin, jour anniversaire des forces armées azéries. Dans son discours prononcé devant les militaires, le Président Aliiev a déclaré : « Nous devons être prêts à libérer nos terres de l'ennemi ».

Entretien avec...

Dans un entretien accordé à Tom Esslemont de la BBC, le général **Movses Hakobian**, commandant en chef de l'Armée de défense du Karabagh, a livré ses impressions sur la situation régnante. Relevant que si pour 2009, le budget militaire de l'Azerbaïdjan a dépassé le milliard de dollars, que son armée renouvelle en permanence son arsenal par l'acquisition de nouveaux équipements militaires, que ses dirigeants menacent en permanence de recourir à la force, c'est donc que Bakou se prépare à la guerre. « Depuis 15 ans, malgré le régime de cessez-le-feu, nous sommes toujours en situation de guerre, l'adversaire cherchant à avancer ses positions sur le terrain. Heureusement, la riposte de nos forces armées le contraigne à réfréner ses pulsions. Aucun autre Etat n'a mis en place un système de défense similaire au nôtre sur nos avant-postes. Il tient compte de l'expérience acquise en temps de paix, puis lors de la guerre et enfin des particularités géographiques du terrain. Cependant, en qualité de ministre de la Défense, je ne peux m'empêcher de penser au danger d'une possible reprise des hostilités à tout moment. »

Invité à comparer le conflit d'Artsakh et la guerre de cinq jours en Géorgie en août 2008, il a répondu : « Mes préoccupations concernent mes collaborateurs, l'armée, le peuple d'Artsakh. Il appartient à notre ministère des Affaires étrangères de coordonner les relations avec les pays étrangers. Mais en tant qu'Arménien, je voudrais que la position de la communauté internationale vis-à-vis de la région soit dictée non par les intérêts pétroliers mais par les valeurs humaines. »

ԲՆԱԿԱՆ ԿԱԶՈՎ ԵՒ ՔԱՐԻԻՂՈՎ ԻՄԱՍՏԱԶՐԿԵԼ «ՆԱՊՈՒՔՕ»Ն

ՀԱՆԳԻՍՏ Տ. ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔ. ՊՈԶԱՊԱԼԵԱՆԻ

Եւրոպական Միութիւնը Ռուսիոյ կամքէն կախեալ ըլլալու անախորժ կացութենէն փրկուելու միտումով ձեռնարկեց կասպից ծովէն բնական կազի Եւրոպա փոխադրման «Նապոլքօ» խողովակաշարի ծրագրին: Եւրոպա բնական կազի իր կարիքները բաւարարելու համար կախեալ է Ռուսաստանէն, ինչ որ, բնականաբար, քաղաքական գետնի վրայ անհանգստութիւն կը պատճառէ, մանաւանդ որ Ռուսաստան չի վարանիր այդ կախեալութիւնը շահագործելու: Աւելցնենք, որ Ուքրաինոյ նման բնական կազի տարանցիկ երկիրներու հետ Ռուսաստանի վէճը պատճառ կը դառնայ, որ Եւրոպա ձմրան եղանակին յանկարծ գրկուի ջեռուցման համար անհրաժեշտ ուժանիւթէն:

«Նապոլքօ»ն կը շրջանցէ Ռուսաստանը՝ անցնելով Վրաստանէն ու Թուրքիայէն կը հասնի Եւրոպայ: Իսկ Ռուսաստան, ինչպէս պիտի ընէին այլ երկիրներ նաեւ, իր շահերուն ըստ պաշտօնագրի ծրագրի մը ի տես ձեռնածալ պիտի չմտար: Ան «Նապոլքօ» ծրագիրը առաջին անգամ հարուածեց, երբ 2008-ի Օգոստոսին հնգօրեայ պատերազմի օրերուն Վրաստան ներխուժելով հասաւ մինչեւ Թիֆլիսի դռները: Իսկ վերջերս, Ռուսաստան կրցաւ աւելի ծանր հարուած մըն ալ հասցնել եւրոպական խողովակաշարի ծրագրին, Ատրպէյճանի հետ «Ատրպէյճանական կազի առաքման եւ վաճառքի հիմնական պայմանները» խորագիրով փաստաթուղթ մը ստորագրելով Պաքուի իշխանութիւններուն հետ՝ պատրաստակամութիւն յայտնելով Ատրպէյճանէն արտադրուած հազար խորանարդ մեթր կազը գնելու 350 ամերիկեան տոյարի մրցանիշային գինով:

Միւս կողմէ, նկատի ունենալով որ ստացած հարուածը շատ ծանր էր, Եւրոպական Միութիւնը ստեղծուելիք նոր մարտահրաւէրներու պատճառով ժամանակակերպութիւնը դադարեցրեց «Արեւելեան գործընկերութիւն» ծրագիրը, որուն մաս կը կազմեն Հայաստան, Վրաստան եւ Ատրպէյճան: Աշխարհաքաղաքական ծրագրի տապալումէն ետք անոր տնտեսական-քաղաքական յենարանը բնականաբար անիմաստ կը դառնար:

Ռուսաստան չբաւարարուեցաւ այսքանով: «Նապոլքօ» ծրագրի կենսական մէկ այլ գործընկերոջ՝ Թուրքիոյ առաջարկեց մաս կազմել «Նապոլքօ»ի մրցակից ռուսական «Սաութ Սթրիմ» ծրագրին: Այսպիսով ան կը խորհի թէ սա «Նապոլքօ»ի դադարին վերջին գամը պիտի ըլլայ: Սակայն, եթէ նկատի առնենք որ Ռուսաստան-Ատրպէյճան համաձայնութիւնը աւելի խորանայ, Թուրքիոյ դժգոհութիւնը պիտի հասնի գագաթնակէտին: Որովհետեւ ան իր ուժանիւթի կարիքներուն ապահովման կողքին, կ'ուզէր «Նապոլքօ» ծրագրին տնտեսական ու քաղաքական շահեր ապահովել: Կարեւորագոյնը՝ այդ ծրագրի բացակայութեան պարագային, Թուրքիա Եւրոպական

Միութիւն անդամակցութեան բանակցութեանց մէջ կարեւոր խաղաքարտէ մը պիտի գրկուի:

Վերջերս Թուրքիան Պաքուի «սիրոյն» Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները բնականոնացնելու բանակցութենէն ետոյժ կատարեց: «Եղբայրական» Ատրպէյճանի «երախտագիրտական» այս քայլը արդեօք թրջական ինչ հակազդեցութեան պիտի արժանանայ:

Վերոնշեալ զարգացումներու լոյսին տակ, վերջերս չեչտակի դարձած են Արցախի հարցը Ատրպէյճանի հողային ամբողջականութեան ծիրին մէջ լուծելու յայտարարութիւնները, որոցմէ ամենէն մտահոգիչը Ռուսիոյ նախագահ Տիմիթրի Մետվետելինն էր՝ Պաքուի մէջ: Ան Արցախի տագնապի լուծումը ոչ միայն Ատրպէյճանի հողային ամբողջականութեան մէջ կը տեսնէր, այլ նաեւ ՄԱԿ-ի կողմէ որդեգրուած ոչ հայանպաստ որոշումներուն մէջ:

Այսպէս ըսած, Հայաստանի ռազմավարական գործընկերոջ՝ Ռուսաստանի նախագահին կողմէ Պաքուի մէջ կատարած յայտարարութիւնը, ինչպէս նաեւ ԵԱՀԿ-ի նախագահին, ու վերջերս ալ այլ ղեկավարներու ոչ հայանպաստ յայտարարութիւնները մտածել կուտան, թէ քուլիսներու ետին բնական կազով եւ քարիւղով եփուած բաներ կը պատրաստուին:

Օ. Վ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հինգշաբթի, Յուլիսի 2-ին Ֆրանսիայում Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան Վիգէն Զիտեչեանն իր հաւատարմագրերի պատճէնը յանձնեց Ֆրանսիական Հանրապետութեան արտոգաւարի ղեկավար Ժան-Փիլիպ Աստուածատուրեանին, որն այդ առիթով այցելել էր Հայաստանի Դեսպանութիւն:

Ըստ ընդունուած կարգի, դեսպան Վիգէն Զիտեչեանն իր հաւատարմագրերի բնօրինակն առաջիկայում պէտք է յանձնի Ֆրանսիական Հանրապետութեան նախագահ Նիքոլա Սարքոզիին: Մինչ այդ դեսպան Զիտեչեանն անցաւ Ֆրանսիայում Հայաստանի Հանրապետութեան արտակարգ եւ լիազօր դեսպանի իր պարտականութիւնները կատարմանը:

ԿԱԶԱՄՈՒՂԻ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄԵԿՆԱՐԿ

Հայաստանի ուժանիւթի նախարարութեան տուած յայտարարութեամբ, Իրան-Հայաստան նախամուղի շինարարական աշխատանքները պիտի սկսին այս տարի: Համապատասխան համաձայնագիրը, որ երկկողմանի ներդրումային ծրագիր մըն է արդէն ստորագրուած է: Շուրջ 230 միլիոն եւրօ կառուցման ծախս պահանջող խողովակաշարը տարեկան 1.5 միլիոն թոն վառելանիւթ պիտի փոխադրէ:

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ երախտաշատ սպասաւոր, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի երէց միաբաններէն Տ. Ներսէս Արք. Պոզապալեան 27 Յունիսին վախճանած է Երեւանի «Նայիրի» բժշկական կեդրոնին մէջ:

Սրբազան Հայրը 18 Փետրուարին, Ս. Էջմիածնի միաբանական բնակարանին մէջ կողովուտի նպատակով երիտասարդի մը յարձակման ենթարկուելով, ծանրապէս վիրաւորուած եւ անգիտակից վիճակի մէջ փոխադրուած էր «Նայիրի» բժշկական կեդրոն, ուր խրնամքի տակ կը պահուէր մինչեւ իր վախճանը:

Նուիրեալ սպասաւոր, Ներսէս Սրբազան անսակարկ ու անձնուէր ծառայութիւն մատուցած է Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ, իր հոգեւոր եւ վարչական շնորհները ի սպաս դնելով Մայր Աթոռի նուիրական յարկին:

Հանգուցեալ Սրբազանին աճիւնը 29 Յունիսին վերջին հրաժեշտի համար դրուած էր Ս. Գալիանէ վանքը: Իսկ յաջորդ օր, Կոտայքի մարզի Թեղեմիք գիւղի իր իսկ կառուցած Սրբոց Նահատակաց եկեղեցւոյ մէջ մատուցած Ս. Պատարագի ընթացքին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ. Տ. Գարեգին Բ.-ի ձեռամբ կատարուած է վերջին օծման կարգը: Տ. Ներսէս Արք. Պոզապալեանի մարմինը ամփոփուած է եկեղեցւոյ բակը:

Յիշատակն արդարոյն օրհնութեամբ եղիցի:

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ

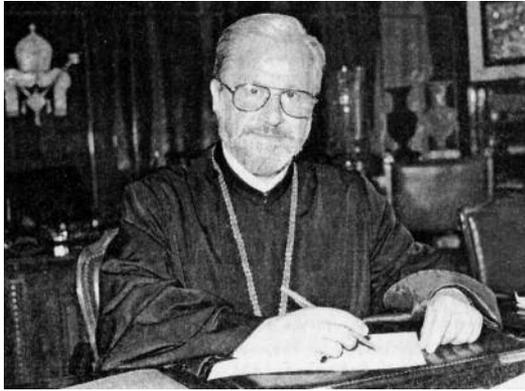
Աւագանի անունով Յակոբ, ծնած է 1937-ին՝ Կիլիկիոյ Գրըրգիտան գաւառակը: Ալեքսանտրէթի շրջանին Թուրքիոյ յանձնուելէն ետք ընտանիքը 1939-ին կը հաստատուի Պէյրուտ, ուր կ'ուսանի Նուպարեան վարժարանի, Անթիլիասի դպրեմանքի, այնուհետեւ Պէյրուտի Կեդրոնական Բարձրագոյն վարժարանին մէջ:

1957-ին ընտանեօք կը գաղթեն Հայաստան, ուր կը շարունակէ իր ուսումը Գէորգեան Հոգեւոր Ճեմարանի աշակերտելով: 1961-ին, ձեռամբ Վազգէն Ա. Երջանկայիշատակ Հայրապետի, կը ձեռնադրուի կուսակրօն քահանայ, 1962-ին վարդապետական ու 1965-ին ծայրագոյն վարդապետութեան աստիճանները (Շար.ը տեսնել էջ 6)

Տ. ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔ.

(Շարունակուած էջ 5-էն)

ստանալէ վերջ, 1974-ին կը ձեռնադրուի եպիսկոպոս: 1983-1985-ին Անգլիոյ Քեմպրիճ համալսարանի անգլիական գրականութեան եւ մշակոյթի դասընթացներուն կը հետեւի: 1965-1969-ին Հոգեւոր Ճեմարանի տեսուչ, 1969-1972-ին Զուլիցերիոյ Հայոց հոգեւոր հովիւն է:

1973-ին Անգլիոյ Հայոց Առաջնորդ կ'ըլլայ, իսկ 1982-ին Վազգէն Ա. Կաթողիկոս գինք Մայր Աթոռ հրաւիրելով դիւանապետ կը նշանակէ, նաեւ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի անդամ: Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի վախճանումին՝ 1999-ին կ'ընտրուի կաթողիկոսական տեղապահ ու կը կազմակերպէ կաթողիկոսական ընտրութիւնները, որոնց վաղորդայինն կը նշանակուի Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հրատարակչական մարմնի անդամ:

2000-2003 տարիներուն իր հոգեւոր գործունէութեան 40-ամեակին առիթով Կոտայքի շրջանի Թեղեհիք գիւղին մէջ կառուցել կուտայ Սրբոց Նահատակաց եկեղեցին, իր ծնողքին՝ Գրիգորի եւ Մաքրուհիի յիշատակին:

Տ. Ներսէս Արք. Պողոսպալեան ունի գրական վաստակ, հրատարակած է 10 անուն գիրք, որոնցմէ 4-ը՝ Ներսէս Վանական գրչանունով բանաստեղծական հատորներ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆ՝ ԳԸՐԸԳԽԱՆԻ ԿԻՍԱՓՈՒԼ ԵԿԵՂԵՑԻՒՆ ՄԷՁ

Միջոցէ մը ի վեր պատմական Հայաստանի տեսարժան վայրերը այցելող Մայր Աթոռի միաբաններէն՝ Գուգարաց Թեմի Առաջնորդ Սեպուհ Եպս. Զուլիցեան եւ Միքայէլ Եպս. Ալապահեան, Կիրիլիոյ Վազրժիլ գիւղէն Պոլսոյ «Ակոս» թերթին սրտայոյզ նամակ մը գրած են:

Ստորեւ հատուածներ այդ նամակէն. - «Անքննելի են գործք Աստուծոյ կեանքում զուգադիպութիւններ եւ պատահականութիւններ չեն լինում, պարզապէս մեզ են դրանք այդպիսին թւում:

Այս ճշմարտութեան մէջ մէկ անգամ եւս համոզուելու առիթ ունեցանք, երբ Մարաշից մեկնում էինք Հաթայ, հասնելու համար Թուրքիոյ միակ հայաբնակ գիւղը՝ Վազրժի:

Ճանապարհն անցնում էր Գրըրգիւանով եւ բնականաբար չէինք կարող հրաժարուիլ քաղաք մտնելուց եւ հայոց եկեղեցին այցելելուց: Իրդիչ ուժերից մէկն էլ այն էր, որ այս քաղաքում էր ծնուել եւ այդ եկեղեցում էր մկրտուել մեր եկեղեցու բարձրաստիճան եւ վաստակաշատ հոգեւորականներից Տ. Ներսէս Արք. Պողոսպալեանը, որ արդէն մի քանի ամիս է ինչ, ծանր հիւանդ էր: Որոշեցինք անպայման եկեղեցին գտնել եւ այնտեղ Սրբազանի առողջութեան համար մեր աղօթքը բարձրացնել: ... Մտանք կիսախոնարհուած եկեղեցին,

որտեղ տանիքի փոխարէն բաց երկինքն էր կիզիչ արեւով: Մանօթացանք եկեղեցուն, աղօթեցինք ի մասնաւորի նաեւ Սրբազանի առողջութեան համար: ... Նոր էինք դուրս եկել եկեղեցուց եւ պատրաստուում էինք հեռանալ, երբ Հայաստանից հեռախօսազանգ ստացանք, որ գուժում էր Ներսէս Սրբազանի վախճանումը: Տրտում յետ վերադարձանք եկեղեցի, կրկին բացել տուեցինք արդէն ծակուած դուռը եւ այս անգամ արդէն հոգեհանգստեան աղօթք բարձրացրինք եկեղեցում, յուզուած եւ աստուածային նախախնամութեան հերթական դրոսեւորման առջեւ ապշած:

Ներսէս Սրբազանը երկուսիս կեանքում էլ որոշակի եւ որոշիչ դերակատարութիւն ունեցել էր: Սեպուհ Սրբազանի հոգեւոր ծնողն էր, ում կուսակրօն քահանայ էր ձեռնադրել, իսկ Միքայէլ Սրբազանին ծայրագոյն վարդապետական գաւազան էր շնորհել:

... Մեր կեցութեան մէկ ամսուայ ժամանակահատուածի երկարութեան վրայ Գրըրգիւանի ընդամէնը կէս ժամ էր վերապահուած...: Եւ այժմ թող ուէ՛ մէկը համարձակուի ասել, թէ սա պատահականութիւն էր:

ՍԵՊՈՒՀ ԵՒ ՄԻՔԱՅԷԼ ՍՐԲԱԶԱՆՆԵՐ
27 ՅՈՒՆԻՍ 2009
ԳԻՒԼՈՒ ՆՆՍԽԱՐԱԳ ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱՆՈՐԷՅԻ»

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ Ս. ԷԶՄԻԱԾՆԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆ (ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ) 2009 – 2010 ՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐՈՒԱՑ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Գէորգեան Հոգեւոր Ճեմարան (Աստուածաբանական համալսարան) կարող են ընդունել Հայաստանի եւ այլ երկրների մինչեւ 21 տարեկան քաղաքացիներ, որոնք ունեն միջնակարգ (կամ աւելի բարձր) կրթութիւն եւ զաւակն են Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցու եւ որոնք յաջողութեամբ կը յանձնեն ընդունելութեան քննութիւնները հետեւեալ առարկաներից. 1.- հայոց լեզու (գրաւոր, հարցարանով), 2.- հայ գրականութիւն (բանաւոր), 3.- հայոց պատմութիւն (բանաւոր), 4.- երաժշտութիւն (ձայնային տուեալների ստուգում), 5.- անգլերէն (հարցազրոյց):

Նախքան քննութիւնները դիմորդները ձեմարանի տեսչութեան հետ ճանաչողական բրնոյթի գրոյց կ'ունենան հետեւեալ նիւթերի շուրջ. 1.- Սուրբ Գրքի իմացութիւն, 2.- եկեղեցական փորձառութիւն, 3.- ընդհանուր գիտելիքներ Հայ Եկեղեցու պատմութիւնից, 4.- ինքնարտայայտուելու կարողութիւն:

Դիմումները տրուում են Գէորգեան Հոգեւոր Ճեմարանի տեսուչի անունով՝ ներկայացնելով հետեւեալ փաստաթուղթերը. 1.- դիմում, 2.- միջնակարգ (կամ աւելի բարձր) կրթութեան վկայական, 3.- բնութագիր (զրպրոցի տնօրէնից), 4.- զինուորական դրութեան մասին փաստաթուղթ (բնօրինակը), 5.- բը-

ժըշկական վաւերացուած տեղեկանք (086 ձեւ), 6.- 2 լուսանկար (3X4), 7.- անձնագրի պատճէն, 8.- ինքնակենսագրութիւն, 9.- երաշխաւորագիր թեմի առաջնորդից կամ շրջանի հոգեւոր հովուից, 10.- տեղեկանք բնակավայրից, 11.- մկրտութեան վկայական:

Փաստաթղթերը անձամբ ներկայացնել Գէորգեան Հոգեւոր Ճեմարանի քարտուղարութիւն:

Դիմումներն ընդունւում են ամէն օր բացի Կիրակի օրերից, Յուլիս 7-ից մինչեւ Օգոստոսի 22-ը, ժամը 10.00-16.00 (Շաբաթ օրերը մինչեւ 13.00):

Հասցէ՝ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, Գէորգեան Հոգեւոր Ճեմարան:

Հեռախօս՝ (010) 517 185, (010) 517 180:
ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՊԵՐԹ ՔՈԶԱՐԵԱՆ «ՍԻՍՏԷՄԱ»Ի ՏՆՕՐԷՆՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՆԴԱՄ

Լրատուական գործակալութիւններ կը հաղորդեն թէ Հայաստանի նախկին նախագահ Ռոպերթ Քոչարեան «Սիսթէմա» ելմտական բաժնետիրական ընկերութեան տնօրէններու խորհուրդի անդամ ընտրուած է: «Սիսթէմա» ԱՊՀ-ի (նախկին խորհրդային հանրապետութիւններէն մի քանին) տարածքին գործող ամենախոշոր ելմտական հաստատութիւնն է, որու ընդհանուր բաժնետոմսերու գումարը կը հասնի մօտաւորապէս 25 միլիարդ եւրոյի, իսկ 2008-ի եկամուտը՝ 14 միլիարդ եւրոյի:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՓԱՐԻՁ

- ՇԱՐԱԹ, 15 ՕԳՈՍՏՈՍ ՏՕՆ ՇՈՂԱԿԱԹԻՆ Ս. ԷԶՄԻԱԾՆԻ - Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9.30-ին
- ԿԻՐԱԿԻ, 16 ՕԳՈՍՏՈՍ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ - Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8-ին - Ս. Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին կը կատարուի օրհնութիւն խաղողի
- ԵՐԿՈՒՇԱՐԹԻ, 17 ՕԳՈՍՏՈՍ ՅԻՇԱՍԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ - Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9-ին - Ս. Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

ՏԵՍՈՒՐ, ՇԱՏ ՏԵՍՈՒՐ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՄԸ

Հինգ տարի առաջ, Մարտ 16 2004-ին, առնուեցաւ չարագուշակ որոշում մը՝ Յունիս 2005-ին Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը փակելու:

Արդարացումը...
Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Կեդրոնական Վարչութեան կողմէ տրուած բացատրութիւնը այն էր, որ Մելգոնեանը չէր կատարեր իր առաքելութիւնը, հետեւաբար չէր արդարացներ իր գոյութիւնը: Այս արարքով երկու հիմնական նպատակներ կը հետապնդուէին, առաջին՝ Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը փոխարինել առաքելութիւնը կատարելու ատակ ուրիշ կրթական հաստատութիւններով եւ երկրորդ՝ Մելգոնեան կալուածը ծախել, Կեդրոնական Վարչութեան տրամադրութեան տակ գտնուած հարկւրաւոր միլիոն տոլարներու գումարը աւելի ճոխացնելու համար:

Արդ, փորձենք գիտնալ թէ վերոյիշեալ երկու նպատակներուն մէջ որքան յաջողեցաւ այս որոշումը առնող Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան ներկայ ղեկավարութիւնը:

Որքան որ գիտենք, առաջին նպատակին համար կատարուեցան երկու նախաձեռնութիւններ, մին Լոս Անճելըսի մէջ, միւսը՝ նման հաստատութիւն մըն ալ Հայաստանի մէջ հիմնելու, բայց չփորձեցին անհրաժեշտ սրբագրութիւնները կատարելով ետ իր առաքելութեան վրայ դնել հաստատութիւնը, եթէ ընդունինք որ ճիշդ էր իրենց արտաճանաչումը:

Ոչ միայն մելգոնեացիները, այլ համայն հայութիւնը կ'ուզէ գիտնալ թէ որքանով իրականացան այդ նպատակները եւ ի՞նչ արդիւնք տուին: Իսկ երկրորդ նպատակին ձախողութիւնը հանրայայտ է, նկատելով որ Մելգոնեանը ծախելու արգելք հանդիսացաւ կիպրական կառավարութիւնը, այն արդարացումով, որ Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը համակիպրական ազգային հարստութիւն է: Եւ այժմ հաստատութեան շէնքերը, անշուշտ բարեսիրաբար (չըսելու համար իբր կաշառք), ՀԲԸ Միութեան կողմէ տրամադրուած են Կիպրոսի կրթութեան եւ մշակութի նախարարութեան, որ գայն օգտագործէ իբրեւ յունական դպրոց, մինչ մեր երջանկայիշատակ բարերարները գայն հիմներ էին Յեղասպանութենէն ազատած հայ որբերու իբրեւ կրթարան-ապաստանատուն:

Այս գոյգ ձախողութիւններէն յետոյ կայ նաեւ կտակին խախտումը, որ թէ՛ օրինական եւ թէ՛ համազգային շահերու տեսակէտով անընդունելի ու դատապարտելի է: Տակաւին կան նաեւ անչափելի խորունկ վնասներ, որոնք վարկաբեկեցին ու դեռ պիտի շարունակեն վարկաբեկել մեր սիրելի միութիւնը՝ իր ներկայ ղեկավարութեան առած որոշումին պատճառով: Եւ եթէ տակաւին ՀԲԸ Միութեան հաւատարիմ անդամներ ու համակիրներ կը շարունակեն իրենց աշխատանքը ներկայ ղեկավարները խաբկանքը թող չունենան, թէ անոնց նուիրումը որեւէ ձեւով առնչուած է իրենց հանդէպ անձնական յարգանքի ու

հաւատարմութեան: Միութեան հանդէպ սէրն ու հաւատքն է որ զանոնք տակաւին կապուած կը պահեն:

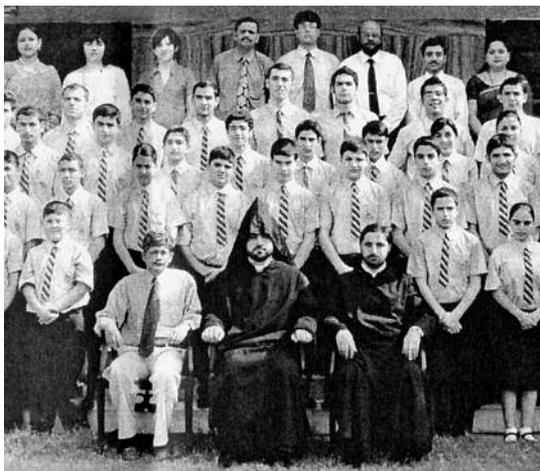
Անցնող չորս տարուան ժամանակաշրջանին Մելգոնեանի տալիք հունձքին փոխարէն ի՞նչ ունի հրամցնելիք ՀԲԸՄ-ի այժմու ղեկավարութիւնը: Ըսինք ու հաստատ համոզումով կը կրկնենք, թէ սփիւռքի տարածքին գործող մասնաճիւղերու նուիրեալները այս ղեկավարութեան համար չէ որ կ'աշխատին, բայց անոնց նուիրումը, յարգանքն ու աշխատանքը սահման մը ունին: Ժամանակ մը յետոյ այդ ալ կը վերջանայ եւ կը մնայ միւս-միւսակ ղեկավարութիւն մը առանց հետեւորդներու:

Խելացի ղեկավարութիւն մը պարտի հաշտի առնել իր արարքին հետեւանքները, անոնց առնելիք ներկայի եւ մանաւանդ ապագային առնելիք համեմատութիւններով, եւ հարկ եղած սրբագրութիւնները կատարէ, նախքան որ այդ վիճակը անսրբագրելի եւ անհակակշռելի ըլլայ:

Անցնող չորս տարիները Մելգոնեանի տալիք հունձքին տեղը պարապ թողուցին, մինչ այդ ժամանակաշրջանին հարիւրեակ մը հայութեամբ զինուած երիտասարդներ կրնային հասնիլ ու լծուիլ ուսուցչական, լրագրական եւ առհասարակ մեր մշակութային գուպարին: Ազգապահպանումի կենսական այդ գուպարին օժանդակելու համար օգնութեան կանչերը լսելի են բոլոր կողմերէն: Լսել պէտք է զանոնք, առաջին հերթին վերաբանալով Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը:

ՀԱՅԿ ՆԱԳԱՇԵԱՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Միամսեայ ամառնային արձակուրդէ վերջ, Յունիսի աւարտին վերաբացուեցան Կալկաթայի Հայոց Մարդասիրաց Ճեմարանի դռները՝ 2009-2010 ուսումնական տարեշրջանին համար:

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հովանաւորութեան ներքեւ գործող ճեմարանը սփիւռքի հնագոյն կրթական հաստատութիւններէն մին է: Հեռուոր Հնդկաստանի մէջ, ան առաքելութիւնը կը շարունակէ դռները բաց պահելով ուսումնաստե՛նչ հայ աշակերտներուն: Ներկայ Մարդասիրաց Ճեմարանին մէջ կ'ուսանին

ԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ՅԱԶՈՂՈՒԹԻՒՆ

Կ. Պոլսոյ Ֆէրիդուղ թաղի Մէրամէթճեան վարժարանի աշակերտները մեծ յաջողութիւն արձանագրած են «Մայնտ լապ»ի (mind lab) միջազգային ողիմպիականներուն: Նախ Կ. Պոլսոյ, ապա Թուրքիոյ ախոյեան հանդիսացող Մէրամէթճեանի տղաքը իրաւունք չահած են Վենետիկի մէջ կազմակերպուած խաղերուն մասնակցելու, ուր մրցելով զանազան պետութիւններ ներկայցնող խումբերու հետ, յաջող խաղարկութեամբ մը գրաւած են միջազգային ողիմպիականներու դասաւորման երկրորդ տեղը ու արժանացած արծաթէ մետալներու:

Ի՞նչ է «ՄԱՅՆՏ ԼԱՊ»Ը

«Մայնտ լապ»ը կարելի է բացատրել իբրեւ դրուժիւն մը, որ առօրեայ կարողութիւնները կը պատրաստէ ու կը զարգացնէ զանոնք՝ գործածելով մտային խաղեր: Դրութեան մէջ խաղերը կը գործածուին իբրեւ անզուգական կրթական միջոցներ, որոնք կը խօսին տղոց թէ սրտին եւ թէ ուղեղին, նաեւ իբրեւ ձեւացեալ միջոցներ՝ վերացական ուսուցումներէն թանձրացեալ արդիւնքի յանգելու:

«Մայնտ լապ»ի ուսուցման շրջագիծէն ներս տղոց կը փորձուին կարողութիւններ փոխանցուիլ գիտական, ընկերային եւ զգացական գետիներու մասին: Մտային կարողութիւնները զարգացնելու առնթներ, այս դրութիւնը կ'ունենայ իր դրական ազդեցութիւնը ինքնահսկողութեան, կարգապահութեան, ուրիշներու իրաւունքը յարգելու նման կենցաղային կարողութեանց մէջ: Տղաքը, մրցումի փորձառութեան ընթացքին ցուցաբերելու կարելիութիւն կ'ունենան այս կարողութիւններէն յատկապէս միատեղ գործելու, անձնական կարգապահութեան, այլոց զգացումները ըմբռնելու եւ նպատակակէտ հաս-

(Շար.ը տեսնել էջ 8)

Հայաստանէն, իրաքէն եւ իրանէն ժամանած պատանիներ, ստանալով հայցի դաստիարակութիւն:

Կ'ըսեն, թէ կամենալը կարենալ է: Ճի՛շդ է արդեօք:

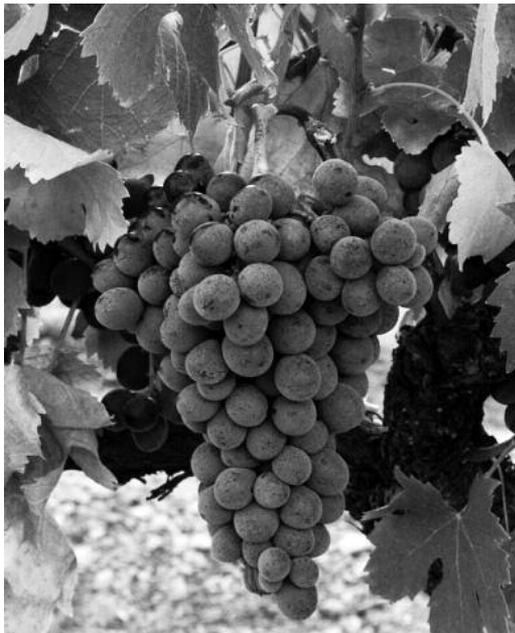
ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԵՔ

Ընդհանրացած կանոն է եւ կարգադրութիւն, որ Աստուածածնի Վերափոխման տօնի օրը, յաւարտ սուրբ պատարագի յատուկ արարողութեամբ կատարուի խաղողի օրհնութիւնը եւ այս առիթով օրհնուած խաղողը բաժնուի ժողովուրդին:

Բայց եւ այնպէս խաղողօրհնէքը որեւիցէ առնչութիւն չունի Աստուածածնի Վերափոխման տօնին հետ, պարզապէս գուգադիպութեան արդիւնք է, քանի որ խաղողը առաւելաբար այդ եղանակին կը հասուննայ: Վերափոխման տօնին կապուած խաղողօրհնէքի բարեպաշտական արարողութիւնը մեր հայրերու իմաստուն տնօրինութիւնն է, որով Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ հաւատացեալը մէկ կողմէ կը կապուի իր եկեղեցիին եւ միւս կողմէ ալ՝ իր հողին:

Ընդհանրապէս նախաքրիստոնէական կրօններու մէջ տարածուած սովորութիւն էր տարւան առաջին բերքը՝ երախայրիքը ընծայել չաստուածներուն կամ տաճարին: Պտուղները երբ կը հասունային, կը քաղուէին եւ կը տարուէին որպէս նուէր, եւ այդ առթիւ տաճարին մէջ յատուկ ծիսակատարութիւն տեղի կ'ունենար: Երախայրիքը տաճար կ'ընծայուէր որպէս երախտագիտութեան արտայայտութիւն եւ յառաջիկայ բերքի առատութեան համար խնդրանք: Պտուղներէն ոմանք խորհրդանշական իմաստ ունէին եւ կը յատկանշէին զգացական, անմահութեան ու ապահովութեան գաղափար եւ ընդունուած էին որպէս կուռքերու խորհրդանշանը ժողովրդական մշտնջենութեան մէջ: Հայաստանի մէջ ալ նախաքրիստոնէական շրջանին նոյն սովորութիւնը գոյութիւն ունէր եւ հայերը տարուան բերքի առաջին հունձը, առաջին պտուղը կը նուիրէին տաճարին, մեհնահին: Մեր նախնիները Ամանորի, Անահիտի պաշտամունքի, Նաւասարդի տօնակատարութիւններու առթիւ պտուղ ու արմտիք կ'ընծայէին չաստուածներու: Կ'ենթադրուի թէ՛ կուսպաշտութեան շրջանին, Օգոստոսի Նաւասարդեան տօներու ընթացքին, որ բերքահաւաքի եւ պտուղի ժամանակն էր, բերքի տօնը հովանաւորող Վանատուրին մասնաւոր յարգանք կը մատուցէր, կը փառաբանուէր բերքը, դաշտային խնձոյք կը կազմակերպուէր:

Յետագային, քրիստոնէութեան պետականացումով սովորութիւնը կերպարանափոխուելով ստացաւ նոր իմաստ ու նշանակութիւն: Տարուան բերքի խորհրդանշանը նկատուեցաւ խաղողը եւ հետզհետէ միայն խաղող բերուեցաւ եկեղեցի, ուր անիկա կ'օրհնուէր ու իրմով կ'օրհնուէին բոլոր տեսակի պտուղները, երկիրը, հողը, աշխատողներն ու նուիրատուները: Կար ժամանակ, երբ ժողովուրդը յարածուն հաւատքով ու կենսաւէտ յոյսով կը տօնէր Վերափոխման տօնը՝ եկեղեցւոյ բեմը կը լեցուէր խաղողի ողկոյզներով, որոնց վրայ կը կատարուէր խաղողօրհնէքը, աղօթք կ'արտասանուէր ո՛չ միայն խաղողի, այլ նաեւ խաղողը մշակողի, նուիրաբերողի, հողի ու հողագործի վրայ, կը խնդրուէր առատ պտղաբերութիւն, հողի բերրիութիւն, կարկուտէն, սառնամանի-

քէն ու խորշակահար հողմերէն պահպանութիւն: Ծէսը կը կատարուի այսօր ալ հայկական բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, եւ կատարեալ հաւատացեալը խաղողօրհնէքէն առաջ խաղող չի ճաշակեր: Կ'ըսուի նաեւ, թէ հին դարերուն այս արարողութիւնը կը կատարուէր այգիներու մէջ:

Եւ ինչո՞ւ պտուղներու մէջ խաղողն է, որ ընտրուեցաւ եւ սկսաւ օրհնուիլ եկեղեցիի մէջ, այդ առնչութեամբ յատուկ տեղեկութիւններ չունինք: Խաղողը որպէս խորհրդանշան առնելու գլխաւոր բացատրութիւնը սա է թերեւս, որ Յիսուս յաճախ գինք նմանցուցած է խաղողի որթի, վերջին ընթերցի ընթացքին Քրիստոս գինին առաւ, օրհնեց, գոհացաւ եւ աշակերտներուն տուաւ, ըսելով «Այս է իմ արիւնը», պատարագի խորհրդակատարութեան գինին պատրաստուած է ընտիր խաղողէ: Գինին խաղողի հիւթէ պատրաստուած ըլլալը գուցէ եղաւ պատճառներէն մէկը, որպէսզի պտուղներու մէջ նախապատուութիւն տրուի խաղողին եւ ան ըլլայ բոլոր պտուղներու խորհրդանիշը:

Հեթանոսական շրջանի «Տօն արմտեաց եւ պտղոց»ը այս կերպով անցաւ քրիստոնէութեան, եւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Տօնացոյցին մէջ խաղողօրհնէքը մաս կազմեց Ս. Կոստի Վերափոխման տօնին:

Հին աւանդական սովորութիւններու ու կրօնական բարեպաշտական արարողութիւններու վերակենդանացումով մեր ժողովուրդը հայաբար ապրելու իր կամքն է որ կը զօրացնէ ու կ'ամրացնէ, քանի որ աւանդութիւններն ու բարեպաշտական սովորութիւնները կենսահիւթ ու աւիշ կը ներարկեն իւրաքանչիւր հայու երակներուն մէջ:

ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ՀՐԴԵՀ

Տիգրանակերտի պատմական Ս. Կիրակոս Հայոց եկեղեցւոյ վերանորոգման աշխատանքներուն սկսուած է: Բայց գիշեր մը հրդեհ ծագած է եկեղեցւոյ համալիրին մաս կազմող մատրան մէջ: Յայտնի դարձած է, որ աղօթատեղին ոչ թէ արկածի հետեւանքով, այլ դիտումնաւոր հրկիզուած է:

Արդեօք անհանգստացողնե՞ր կան վերանորոգման իրականացումէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Եւրոմիութեան ծախսով եւ եւրոպական եօթ երկիրներէ ու Թուրքիոյ եօթ շրջաններէ եկած երաժշտական խումբերու եւ պարախումբերու մասնակցութեամբ, առաջին անգամ ըլլալով, Աղթամարի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ առջեւ միջազգային մշակոյթի երիտասարդաց փառատօն մը կազմակերպուած է:

Եթէ Կ. Պոլսոյ Սայաթ Նովա երգչախումբը այս առթիւ հնչեցուցած է հայկական երաժշտութիւն, ապա նաեւ Ս. Խաչի սրբատաշ քերերուն պարտադրուած է ունկնդրել թրքերէն երգ:

***

ԱՄՆ-ի նախագահ Պարաք Օպամա, Սպիտակ Տան կրթանպաստի 28 հոգիոց յանձնաժողովի անդամ նշանակած է Վարդան Գրիգորեանը:

Սպիտակ Տան կրթանպաստի յանձնաժողովին գործունէութիւնը հանրային սպասարկութեան համար ղեկավարներ պատրաստել է:

Պատմութեան դասախօս, Վարդան Գրիգորեան հեղինակն է շարք մը հատորներու եւ անդամ՝ համալսարաններու, մարդասիրական կազմակերպութիւններու, թանգարաններու եւ այլ կազմակերպութեանց հոգաբարձու մարմիններու:

Իսկ, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի միաբան եւ ԱՄՆ-ի Եկեղեցիներու Ազգային Խորհուրդի նախագահ Տ. Վիգէն Արք. Ալքազեան, Պարաք Օպամայի միջկրօնական երկխօսութեան խորհրդատուական խորհուրդի անդամ նշանակուած է: 12 հոգիէ բաղկացած մարմինը ԱՄՆ-ի նախագահին հետ կը քննարկէ միջկրօնական կարեւորագոյն հարցերը:

***

Գալիֆօրնիոյ Մերակոյտի կրթական հարցերու յանձնախումբը, հակառակ թրքական իշխանութիւններու ընդդիմութեան, վաւերացուցած է բանաձեւ մը, որ կը միտի պետական վարժարաններու Հայոց Յեղասպանութեան դասընթացները հարստացնել բերանացի պատմութեան նիւթերով, աւելի մատչելի դարձնելով զանոնք:

ԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ՅԱԶՈՂՈՒԹԻՒՆ

(Շարունակուած էջ 7-էն)

ներու վճռակաճութեան կարողութիւնները:

Դրութեան գիտական կարողութիւններու վրայ ունեցած դրական արդիւնքը ԱՄՆ-ի ԵՅՀ համալսարանի գիտական փորձերով փաստուած է: Այս կիրարկումները առիթ կը հանդիսանան, որպէսզի աշակերտներու տարբեր իւրապատկութիւնները խաղի մթնոլորտի մէջ յայտնուին եւ աւելի արագ կատարուին փափաքելի փոփոխութիւնները: «Մայնտ լապ» գոտարձացնելու դրութեամբ կեանքի կը պատրաստէ երեսունի մօտ երկրի մէջ շուրջ երկու միլիոն աշակերտ:

Մէրամէթեան վարժարանի վարչութիւնը, որ իրեն սկզբունք ընդունած է արդի, վերանորոգ եւ ուսանողակեղրոն դաստիարակութեան ուղին, «Մայնտ լապ»ի դրութիւնը կըրթական ծրագիրներուն մէջ առած է 2007-էն ի վեր:

Exposition "Lumière d'Arménie"

Jean-Michel Berts a reçu les compliments de très nombreux visiteurs, ce qui est de bon augure pour le développement de l'action en faveur des étudiants d'Arménie.

Les photos trouveront certainement leurs acquéreurs et le livre *Lumière d'Arménie* connaîtra à coup sûr un large succès à sa sortie en novembre 2009.

© R.KASPARIAN

LÉGENDE

La légende de Hayravank

Hayravank est une petite chapelle construite sur un piton rocheux tombant à pic dans les eaux bleues du lac Sévan.

C'était au temps des invasions mongoles, les hordes de cavaliers dévastaient tout sur leur passage et tuaient hommes, femmes et enfants sans distinction. On raconte qu'un jour, le prêtre de la chapelle de Hayravank s'avança et s'adressa au chef en ces mots:

« Seigneur, nous connaissons votre force et nous savons bien que vous vaincrez! Mais laissez-moi vous demander une faveur: Je vous implore de laisser la vie sauve à ceux qui pourront entrer dans cette église! »

En voyant les modestes dimensions de l'édifice, le chef Mongol se dit que le dommage ne serait pas très important et qu'il pouvait en effet accéder à cette requête sans conséquence sur l'éclat de sa victoire. Le prêtre fit alors entrer les uns après les autres les villageois dans l'église. La procession dura longtemps, longtemps, et tous, même des paysans venus des alentours purent y entrer, ce qui ne manqua pas de surprendre le chef Mongol. Le prêtre se tourna de nouveau vers lui et le supplia encore:

« Permettez que je dise une dernière prière avec mes fidèles, avant d'être moi-même exécuté. »

Une fois de plus, le chef Mongol donna son accord et se planta près de l'entrée en attendant la fin de l'office. Mais la prière dura, dura longtemps. Intrigué, le chef Mongol s'impatientait et entra, furieux, dans l'église vide. Quelle ne fut pas sa surprise en voyant s'envoler des milliers de colombes! Abasourdi, il crut à un tour de magie. Mais ce qu'il ne savait pas, c'était qu'il y avait dans la falaise un tunnel qui conduisait à l'autre extrémité du lac...

Anahid Samikyan ◀

AGENDA

Paris – Ile-de-France

► Expositions

• Du 3 juin au 30 septembre – Janssem – Paysages 1933-2009 peintures et dessins (fermé en août) - Galerie Matignon – 18 avenue Matignon 75008 Paris-tél 01 42 66 60 32.

• A partir du 23 juin, les magnifiques bijoux de la collection Arménie de Thierry Vendome- Du mardi au samedi de 14 à 19 h – 39 rue François Miron- Paris 4e – tél 01 42 71 01 61

• Du 2 au 31 juillet – Photographies de l'Arménie par Jean Michel Berts – Galerie Anne et Just Jaeckin – 19 rue Guénégaud 75006 Paris. Tél. 01 43 26 73 65

• Du 18 au 24 septembre Art arménien par l'Union Coordination Information Arméniennes présente trois artistes :Les peintres Anaïd Derebeyan et Nina Goryagos et le sculpteur Armand Tatéossian-Exposition imaginée et organisée par Jean-Paul Arslanian - Hôtel de ville de Clamart – Vernissage le samedi 19 septembre.

• Du 7 juillet au 29 novembre – Né dans la rue Graffiti – Fondation Cartier pour l'art contemporain 261 bd Raspail-75014 paris- 01 42 18 56 77- ts les jours sauf le Lundi de 11 h à 20 h – droit d'entrée : 6,50 €, tarif réduit 4,50 € (v. page 11)

• Du 29 septembre au 17 janvier 2010 – Souvenirs d'Italie (1600-1850) artistes français ayant visité l'Italie – Musée de la Vie romantique – 16 rue Chaptal – 75009 Paris – tél. 01 55 31 95 63

Ciné-club de rentrée

Jeudi 24 septembre, 20h

Les Vacances de M. Hulot de Jacques Tati.

Ciné-club Rouben Mamoulian

UCFAF, 6, cité du Wauxhall 75010 Paris.

► Concert

• Mardi 29 septembre, 19 h 30 – Le doudoukiste Lévon Minassian chante l'Arménie accompagné par ses musiciens Serge Arribas, Jean Pierre Nergararian et la voix de Roselyne Minassian- 4 rue Félibien – 75006 Paris- métro Mabillon ou St Germain des Prés Renseignements et réservations (juillet et septembre) 01 46 34 68 58 , (août) 06 14 32 18 36 Tarifs 10 €, réduit 5 €

Bretagne

► Festival de cinéma

• Du 22 au 29 août – 32e festival de cinéma de Douarnenez - Peuples du Caucase. Plus de 50 fictions et documentaires dont Paradjanov, Péléchian, Khachatryan, Avédikian. Contact 02 98 92 09 21 – www.festival-douarnenez.com

Région lyonnaise

► Exposition

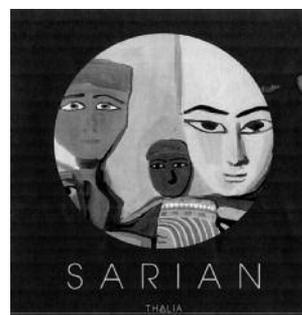
• Du 5 juin au 20 septembre – Reza – Destins croisés – carnets d'un reporter photographe- — Centre du patrimoine arménien – 14 rue Louis Gallet – 26000 Valence- ouvert du mardi au dimanche de 14h à 18h30

• Du 11 au 28 septembre Exposition Annie Kurkdjian peintre arménienne du Liban - Espace Albert Camus – rue Maryse Bastié- 69500 Bron – tramway ligne T2 arrêt Rebufer puis chemin piétonnier. Tél. 04 72 14 63 42.- com.eac@orange.fr

PARUTIONS

Le Golgotha de l'Arménie mineure – le destin de mon père, de Jean-Varoujean Gurégghian - préface d'Yves Ternon - Nouvelle édition- collection Mémoires du XXe siècle – L'Harmattan, 29 € - 206 p.

Vies de philosophes et de sophistes d'Eunape de Sardes – texte traduit en français, annoté et présenté par Olivier D'Jeranian (petit-fils de notre ami le peintre Richard Jeranian) qui a déjà collaboré à *Achkhavar* – Editions Manucius – collection Le Philosophe – 190 pages – 13 €. (Nous reviendrons sur cet ouvrage dans notre prochain numéro).

Sarian (1880-1972) par Chahen Khatchaturian – 288 pages, 291 illustrations en couleurs. Couverture reliée cartonnée avec jaquette. Thalia éditions, Le Hameau de Louville 95300 Ennery – collection Monographies de référence. 49 € -

a.sokolov@thaliaedition.com. Tél. 01 34 02 26 23.

REMERCIEMENTS

L'association des Arméniens d'Uzès, Monsieur Paratian et Espoir pour l'Arménie remercient la presse de les avoir aidés, par ses articles, à collecter des fonds pour la restauration du toit du centre culturel de Sissian.

CARNET ROSE

Nos amis de Lyon

JACQUELINE ET JEAN-PIERRE MIRDJANIAN
ont la joie d'annoncer la naissance
de leur petite-fille LORENA GAYANÉ
née le 25 juin 2009

au foyer de Lydia (née Mirdjanian) et François Aru.

Achkhavar félicite les parents et grands-parents et souhaite longue et heureuse vie à Lorena Gayané entourée de toute la famille.

Nous espérons que le nouveau rôle de Lydia lui laissera encore un peu de temps pour *Achkhavar*.

Le peintre Richard Jeranian à l'honneur

Le ministère de la Culture de la République d'Arménie a invité notre ami de toujours Richard Jeranian à se rendre en Arménie et à exposer au Musée des Beaux-Arts d'Erevan en septembre prochain. Une quarantaine d'œuvres du peintre dont une vingtaine de peintures pourront donc être connues et admirées par les Arméniens.

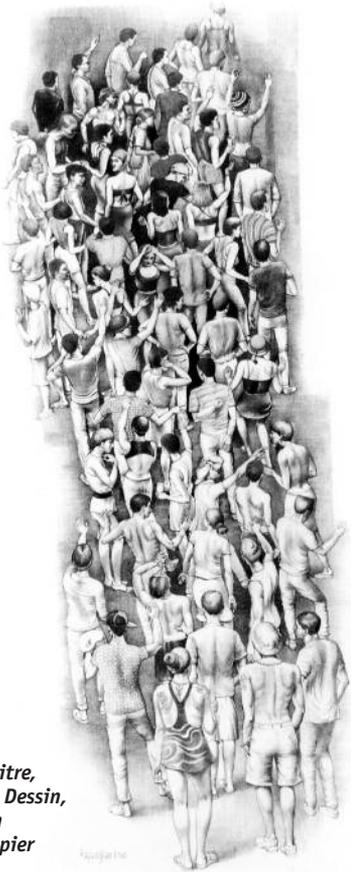
D'autre part, la Mairie du 5e arrondissement de Paris a aussi sollicité M. Jeranian pour une exposition importante de ses œuvres qui aura lieu en Mars-Avril 2010. *Félicitations.*

PEINTURE

Un peintre toujours surprenant, en quête constante d'une vérité

Jean Kazandjian

Notre ami Jean Kazandjian est parti s'installer aux Etats-Unis il y a déjà quelques années mais nous avons eu régulièrement des nouvelles de la carrière qu'il fait outre-Atlantique. Certainement les Américains sont moins frileux en matière de peinture que les Européens et ils ont reconnu la surprenante créativité de Jean Kazandjian en fréquentant ses expositions, en achetant ses tableaux et en lui proposant des expositions de plus en plus prestigieuses. Nous ne pouvons que les saluer, nous qui avons toujours souligné les qualités exceptionnelles de l'artiste

Sans titre, 2005. Dessin, crayon sur papier

Le livre *Jean Kazandjian* vient de voir le jour, il permet de suivre l'œuvre du peintre presque sur ces vingt dernières années (1990-2007) selon 8 grands thèmes qui d'ailleurs parfois se recoupent : *Le jardin des délices*, *Les migrants*, *La cité*, *Paysages*, *Femmes*, *D'après...*, *Ceil sur la ville*, *Danse avec M.*

Dans le livre de 320 pages, magnifiquement relié et mis en page, figurent les peintures, gouaches et dessins, photographiés avec talent par Alban Kazandjian le fils de Jean. Les textes bilingues français-anglais, sont aérés, lorsque nécessaire la page de gauche donne le tableau qui a inspiré le peintre et la page de droite, son œuvre. La couverture même est une réussite, elle confirme que Jean Kazandjian est notre contemporain, un chercheur qui ne néglige aucun détail.

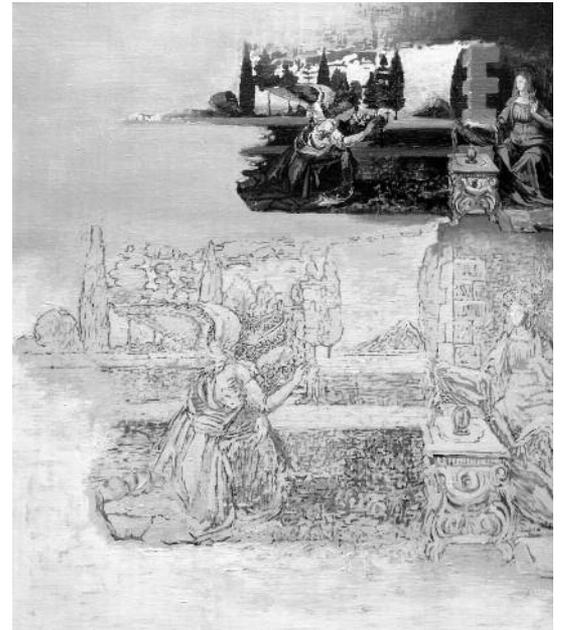
Dans la préface, l'artiste écrit « *Mon travail suggère une œuvre à reconstruire, un chaos à réorganiser. Perpétuellement, comme le rocher que pousse Sisyphus, je pars en quête d'une vérité qui frôle l'Universel, qui m'apparaît chaque fois différente.* »

L'œuvre de Jean Kazandjian est captivante, pourquoi ? elle provoque constamment la surprise, non seulement dans les Séquences mais dans toute l'œuvre, le premier coup d'œil à sa peinture doit être suivi d'une approche de plus en plus minutieuse qui va mettre à nu une multitude de personnages, d'activités, insoupçonnables d'abord. Le changement de couleur, d'éclairage d'une même image va, comme au cinéma, détecter d'autres profondeurs, d'autres trésors ; deux exemples parmi beaucoup dont j'aurais voulu parler : dans *Paysage africain - 1994* - une sorte de diagonale semble partager le tableau en deux : les lions et les personnages, mais la dualité entre les bandes horizontales des lions et verticales des personnages se mêlent, se rencontrent au centre, entre le beige et le rouge et donne au tableau une richesse incroyable, même sensation avec *Le jardin des délices II - 2001*.

Dans *Femme et paysage 1999* - la multiplication des séquences en carrés ou rectangles de dimensions différentes, remonte le temps mais chante toujours la femme, assise de face, visages de profil, bribes de paysages arborés dans un agencement du clair à l'obscur avec quelques notes de rouge. Le paysage urbain, dès 1996, fait de l'escalier, une pièce maîtresse de l'œuvre, escaliers raides, en colimaçon, en spirale qui vont conduire aux constructions géométriques, aux cylindres et si c'était le contraire..... ?

Dans le deuxième thème *Les migrants*, les séquences consacrées à *l'ichabane - 1997*-, au *Karabagh - 1997* et à *Soumgait* touchent au plus profond. Les peintures de *La cité* critiquent l'enfermement, l'emprisonnement, la robotisation, la richesse, nous retiendrons la magnifique toile *Séquences-Freeways-2002* aux couleurs orientales ors, rouge, turquoise où lignes droites et sinueuses se superposent dans une texture de symboles américains (dollars, voitures,...).

Le thème *D'après...* est fascinant, la place d'honneur est donnée aux femmes ici encore, Jean Kazandjian part de tableaux de Giorgione, Rembrandt, Manet, Rubens, da Vinci, Michel-Ange, choisit un personnage de la toile, le magnifie, l'anime, et crée une œuvre dans un paysage, un environnement où l'invisible se révèle.

L'Annonciation - autre concept d'après Léonard de Vinci, 1993, huile sur toile, 92x73 cm.

Dans *Ceil sur la Ville*, l'adolescent est roi, Kazandjian utilise beaucoup l'écran, dont la fonction est « d'amener celui qui regarde à voyager entre réalité et illusion ».

Dancing with M. (2004-2007) montre un Mickey menaçant, grimaçant, lubrique, masqué, très éloigné de l'image du Mickey de Disney.

Jean Kazandjian veut-il nous dire que la réalité se situe entre les magnifiques images oniriques et celles plus brutales des cauchemars, les études sur l'escalier en sont une illustration, oscillant entre le zénith et l'abîme.

Je garde l'image du migrant conduisant son âne, *Séquences d'un itchaban - 1997*, tel le pauvre exilé d'America, America.

Que d'humanité dans le regard de Jean Kazandjian, le regard d'un très grand peintre qui a su dompter la technique.

A.T. Mavian ◀

Jean Kazandjian naît et grandit à Beyrouth. Après avoir été élève de l'école mekhitariste, du collège français - annexe de l'Université américaine de Beyrouth, du Collège Haïgazian, il s'inscrit aux Beaux-arts de Beyrouth en 1960.

Il quitte le Liban en 1962 pour étudier l'architecture intérieure à l'École Nationale Supérieure des Arts décoratifs (ENSAD) de Paris.

Il rencontre les peintres Carzou et Léon Tutundjian.

Diplômé de l'ENSAD il présente une thèse sur les Codex de Léonard de Vinci.

En 1970 pour sa première exposition personnelle, il présente des peintures, aquarelles et dessins à la Galerie l'Amateur de Beyrouth. Il a une première exposition de groupe (surtout des dessins) à la Galerie G. Paris. L'éditeur Pierre Argillet acquiert 60 dessins. Il expose à Milan.

Jean Kazandjian rencontre Max Ernst, H.R. Giger puis Francis Bacon et Alexander Calder, Giorgio de Chirico.

Il expose à la Galerie Furstenberg, puis au Salon de Mai et à la Galerie Framond.

En 1981 il a une exposition personnelle et rétrospective de 120 œuvres à la Galerie Campo à Anvers. Son catalogue « Période de 1970 à 1981 » paraît.

Il épouse Christine Argillet, fille de Pierre Argillet.

A New York il découvre De Kooning qui va fortement l'influencer. Il détruit ses œuvres sur papier et ses toiles.

Il expose à Lausanne, à Bruxelles, au Musée de l'Athénée de Genève, puis à Bâle, à Munich.

En 1987 il expose à Los Angeles et découvre Diebenkorn qu'il appelle « le peintre de l'espace ».

En 1990 il aborde une nouvelle série de peintures utilisant des « Séquences ».

Son catalogue « Présence-absence » paraît.

En 1991 il crée ses premières peintures en 3 dimensions avec les écrans peints.

Il a des expositions de groupe à Madrid et à Prague.

En 1994 il se rend au Népal. En 1996 il expose au Château de Champs sur Marne pour le Ministère de la Culture, puis à la Galerie Mansart à Paris.

En 1999 l'UGAB de Los Angeles organise une exposition d'une centaine de ses œuvres.

Jean Kazandjian, son épouse et ses deux fils s'installent à Los Angeles où il expose surtout à Christine Argillet Gallery, au Consulat de France et en 2006 à Portland (Lawrence Gallery) à Chicago (Première collection Fine Art) et La Jolla (Madison Gallery).

Il se rend en Arménie en 2008. Il va prochainement exposer à Boston et à Beyrouth.

ART

L'été des arts à Paris

Les deux plus importants musées français qui conservent le patrimoine de l'histoire de l'art offrent aux Parisiens qui ne quittent pas la capitale en ces temps d'exode estival et aux touristes deux expositions remarquables.

Le **musée d'Orsay** présente pour la première fois le cycle de 184 collages originaux de **Max Ernst** qui composent *Une semaine de bonté*, cet ouvrage que Werner Spies, le commissaire de l'exposition, désigne comme un « livre du siècle ». Jusqu'à nos jours, seule une exposition à Madrid en 1936, au Museo Nacional de Arte Moderna avait été dédiée à ce « roman – collage » du grand artiste surréaliste.

Durant l'été 1933, Max Ernst est l'hôte de la duchesse Maria Ruspoli, amie et protectrice des arts. Il passe au château de Vigoleno trois semaines de travail intense, d'une extrême créativité, puisant dans la bibliothèque du castello la source de son inspiration. Il faut se représenter cette bibliothèque riche de volumes du XIXe siècle, illustrés de gravures sur bois en noir et blanc, récits de voyage, livres scientifiques, encyclopédies, romans populaires, journaux, catalogues de vente, autant de révélateur de l'imaginaire du peintre. L'artiste découpe minu-

Edipe 25, 1933

A partir de ces feuilles disparates qu'il rassemble, il réalise des collages d'une inventivité prodigieuse, des images hautement visionnaires qui troublent toute perception rationnelle du monde et s'imposent par leur force visuelle et leur pouvoir onirique. Sous nos yeux ébahis, défile un monde inquiétant, tortures, crimes, catastrophes... où se côtoient des références aux mythologies, aux légendes, aux contes de fées, aux rêves suggérés. Se trouve vérifiée la démarche surréaliste de la libre association qui laisse la place à l'émergence des images issues de l'inconscient.

Max Ernst publie ensuite ce « roman » graphique en cinq volumes de différentes couleurs qui paraissent d'avril à septembre 1934 sous le titre *Une semaine de bonté ou les Sept éléments capitaux*. L'ouvrage est réparti en journées de la semaine, vouée chacune à une passion et un élément dont la boue, l'eau, le feu, le sang, le noir, la vue et l'inconnu.

Une exposition passionnante que nous offre la chance d'admirer à travers ces collages uniques le rêve et la réalité tresser un écheveau fascinant.

Il suffit de traverser la Seine pour rejoindre le **musée du Louvre** qui présente un ensemble d'une quarantaine de dessins du grand artiste siennois **Domenico Beccafumi**, figure majeure du maniérisme du cinquecento. Conservées au Département

des arts graphiques du musée, ces feuilles d'une qualité exceptionnelle nous donnent à voir l'extraordinaire maîtrise et l'inventivité du dessinateur durant la période majeure de son activité de 1518 à 1547 et, en témoignage de la facture du peintre, l'exposition montre trois panneaux de prédelle de la Pala de San Bernardino.

L'art de Beccafumi se caractérise par l'usage raffiné du clair-obscur et la sûreté du trait. L'artiste use de manière subtile la plume, la pierre noire, la sanguine, la craie blanche afin de jouer sur les ombres et les lumières, brouillant les contours, théâtralisant les contre-jours, en virtuose de la ligne « tremblée ».

Célèbre pour les grandes marqueteries de marbre conçues pour le pavement du Duomo de Sienne et les fresques qui décorent la salle du Consistoire du Palazzo Pubblico, siège du gouvernement siennois, Beccafumi a également pratiqué de manière très personnelle la gravure sur bois comme en témoignent les trois planches présentées dans l'exposition. Un artiste puissant dont l'œuvre gagne à être connue.

Marguerite Haladjian ◀

Musée d'Orsay, entrée par le parvis, 1 rue de la Légion d'Honneur, 75007 Paris.

Max Ernst : *Une semaine de bonté*. Les collages originaux jusqu'au 13 septembre. Tous les jours, sauf le lundi, de 9h30 à 18h, le jeudi jusqu'à 21h45

Musée du Louvre.

Domenico Beccafumi jusqu'au 21 septembre
Présentation du département des arts graphiques. Tous les jours sauf le mardi de 9h à 18h, les mercredi et vendredi jusqu'à 22h

DONS À ACHKHAR

M. Siranossian (26 Romans)	68 €
M. et Mme Gazarian (69 Lyon)	42 €
M. Mme S. Davidian (78 Marly-le-Roi)	42 €
M. Mme I. Basmadjian (69 Marcilly d'Azergues)	42 €
M. Mme C. Harounyan (13 Marseille)	42 €
M. Mme Damlamian (92 Clamart)	42 €
M. Semerdjian Janssem (92 Issy-les-Moulineaux)	42 €

Merci chers lecteurs pour votre aimable soutien.

**Bonnes vacances
à tous nos lecteurs,
le n° 475 d'Achkhar
sera daté du 12 septembre**

RESTAURANT

La Goulue

Dans un cadre exceptionnel
sur les bords de la Marne

Salons pour groupes • Cuisine de qualité
Dîners dansants

17, quai Gabriel-Péri
94340 Joinville-le-Pont

Réservation conseillée :
Tél. 01 48 83 21 77 • Fax : 01 48 83 08 44

GMI
Groupement Méditerranéen Immobilier

Conseil et assistance en immobilier

Centre Etoile Valentine
Bât. B2 - 5, Traverse de la Montre
BP 40088 - 13371 Marseille cedex 11

Tél. 04 91 95 57 10 - Fax 04 91 95 57 11 - g.m.i@wanadoo.fr

Bulletin d'abonnement

Oui, je souhaite recevoir *Achkhar* chaque quinzaine

Nom ..... Prénom .....

Adresse .....

Code postal ..... Ville .....

TARIFS

France 6 mois (11 n°) : 35 € - 1 an (22 n°) : 68 € - Soutien : 110 €

Etranger 85 € pour 1 an par virement (100 € par chèque)

par chèque bancaire ou postal à l'ordre de SARL NAREK

par virement IBAN à FR52.20041000 0123 9745 3H02 038 - BIC PSSTFRPPPAR (depuis l'étranger)

Merci de libeller et adresser votre règlement à : Société Narek (Achkhar) - 6, cité du Wauxhall, 75010 Paris

Panorama de la littérature et de la musique arméniennes des XIXe et XXe siècles

Les disciples de Komitas (4 et fin)

Vagharchag Servantsian

Né à Van en 1891, Vagharchag Servantsian, neveu de l'évêque Karekin Servantsian, grandit à Garin (Erzeroum). En raison des massacres hamidiens, il passe son enfance à Brousse et Constantinople. Lorsqu'en 1910 le R. P. Komitas s'installe à Constantinople, Servantsian le rejoint et devient son élève.

En 1919, il participe avec les autres disciples à la renaissance du chœur de Komitas dissout après sa déportation. On trouve, dans les cahiers de *Hay Goussan* de 1919-1920 plusieurs chants harmonisés par le jeune musicien.

Comme ses condisciples, il part pour Paris, espérant la guérison du maître. V. Servantsian étudie l'harmonie, le contrepoint et la composition auprès de René Lenormand et en 1923 s'inscrit au Conservatoire de Berlin durant trois années. (*Le choix de Berlin n'est pas un hasard, c'est dans cette ville que Komitas avait lui-même reçu sa formation.*) Durant cette période il compose et commence une carrière à la fois comme pianiste et chef d'orchestre, puis part pour l'Égypte où il obtient un certain succès tant auprès des Arméniens que des Occidentaux.

En 1928, V. Servantsian s'installe à Boston (USA) puis à Fresno (1948). Durant 20 années, le musicien dirige des chœurs et donne des concerts. En 1950, l'Association des Arméniens du Vaspouragan fête son jubilé. Il dirige le concert « *Je n'oublierai pas ce concert qui m'a donné la force de continuer à me consacrer à la musique arménienne jusqu'à ce que mes forces le permettent. J'ai travaillé toute ma vie dans les plus grandes difficultés pour payer mon tribut à notre peuple...* »

À la fin de sa vie, le musicien a travaillé à une encyclopédie des musiciens remarquables et a composé la *Symphonie arménienne en si bémol majeur*. Il a disparu le 16 avril 1958.

V. Servantsian a consacré sa vie à la musique arménienne et à sa préservation. Il a écrit des chants, romances, chœurs et des pièces pour piano, opéras pour enfant, et des arrangements de chants populaires comme *Chogher djan*, *Kamar*, *Nazan*, *Krounk*, *Hovn anouch*, *Saren egav*, *Kini lits*. Comme tous les musiciens de la diaspora, il a mis en musique les meilleures pages de la poésie et de la littérature contemporaines d'A. Issahakian, V. Dérian, M. Bechiktachlian, H. Chems.

À partir de 1923, V. Servantsian a publié à Leipzig et Paris onze cahiers de compositions : *Chants rustiques*, *Chants de l'Âme*, *Nouveaux chants et danses arméniennes*, *Mémoires classiques traduites en arménien*, *deux cents chants populaires*, *d'Achoughs*, *patriotiques*, *classiques* etc. Malheureusement, l'influence de Komitas ne lui permet pas de s'affirmer comme un compositeur original...

Mihran Toumadjan (1890-1973)

Né en 1890 à Gurin dans la région de Sebaste, il s'installe en 1910 à Constantinople pour des études de droit. Après sa rencontre avec Komitas, il réoriente sa vie. Il part pour l'Égypte pour échapper au service militaire, il rejoint les autres disciples du Vartabed en 1919 et ensuite à Paris pour étudier avec René Lenormand. M. Toumadjan s'installe aux

De haut en bas et de gauche à droite :
Servantsian, Ganatchian,
Sarxian, Komitas, A. Abadjian,
Semerdjian, Toumadjan

USA en 1923, dirige des chœurs et donne de nombreux concerts. Son nom figure dans la liste des donateurs importants à l'Association parisienne de soutien à Komitas pour un concert donné à New York. Durant 40 ans, M. Toumadjan collectera plus de 1 000 chants de la région de Vaspouragan, de Guiris, d'Akn, Bitlis, Kharpèrt, Erzenga, Edesse, etc. Réunis en quatre volumes et en deux parties : *Chants de l'Arménie* et *Chants nationaux* ils seront remis à l'Arménie en 1972 et publiés. L'intérêt de cette œuvre réside dans la qualité de l'étude réalisée pour chaque chant avec une présentation de toutes les variantes. Lors de son séjour en Arménie, en 1964, il donna des conférences et concerts. Il fit connaître à cette occasion les œuvres de P. Ganatchian, notamment son opéra *Apeghan*.

Nous avons cherché à vous faire connaître les cinq musiciens que Komitas avait choisis pour collaborer à son œuvre : P. Ganatchian, grâce à son talent de compositeur a su créer une œuvre originale qui défie le temps et s'est imposée tant en Arménie qu'en diaspora ; W. Sarxian dans une moindre mesure comme compositeur, mais surtout par sa contribution à la sauvegarde de l'œuvre du Vartabed avec le Comité parisien et à sa rédaction de la musique liturgique en particulier le *Badarak* resté inachevé par son maître. Sans lui, la messe de l'Église arménienne se limiterait aujourd'hui à la messe de Magar Ekmalian très occidentalisée et à celle de Tchilinguirian très byzantine.

Si M. Toumadjan continua la collecte en diaspora, V. Servantsian dans ses compositions a cherché à s'appuyer sur la musique populaire et repris de nombreux thèmes déjà recueillis par son maître. Malheureusement, il n'a pas su trouver, la formule musicale qui aurait mis en valeur l'originalité

de cette musique. Il n'est ni le premier ni le seul à avoir échoué sur ce point. Avant que Komitas ne présente ses premiers travaux à Paris, un recueil de mélodies arméniennes, arrangées par les compositeurs confirmés de la Schola Cantorum avait été publié en 1900 sous la direction du grand compositeur français Vincent d'Indy. Le Vartabed avait dans un article sévèrement critiqué la valeur musicale de cette publication.

Il existe dès le début du XXe siècle une importante littérature musicale inspirée de la musique populaire arménienne mais très peu de compositeurs ont réussi à passer l'épreuve du temps. Parmi eux, nous pouvons citer le compositeur K. Alemchah pour ses mélodies et le violoncelliste Sarkis Aslamazian membre fondateur du légendaire Quatuor Komitas dont les arrangements pour quatuor à cordes ou orchestre, constamment joués dans le monde contribuent à la diffusion de la musique arménienne.

La troisième voie...

Entre les tenants du style à la *franca* ou à la *turca*, Komitas partisan d'un style à l'*Arménia* n'avait certainement pas comme objectif de faire de ces cinq jeunes gens des compositeurs, mais plutôt de former une nouvelle génération de musiciens capables de poursuivre ses idées.

L'originalité de l'identité arménienne, que beaucoup contestaient s'imposait déjà peu à peu à travers la littérature. Pour les contemporains de Komitas, la légendaire interrogation d'Hamlet *to be or not to be* est devenue une tragique évidence après les massacres d'Adana où la population arménienne était pourtant considérée par les intellectuels de Constantinople comme totalement assimilée à la culture turque. Les événements qui suivirent mirent définitivement fin au débat...

Les disciples de Komitas ont largement contribué à la diffusion de la musique arménienne populaire et religieuse. Dans des conditions souvent difficiles, chacun avec ses capacités a été digne de la mission que le Maître leur avait confiée. Longtemps éloignés de la mère Patrie, ils sont à présent intégrés à l'histoire de la musique arménienne.

Alexandre Siranossian ◀

Mille excuses à Monsieur Sarxian et à sa famille

Dans sa série Panorama de la musique et de la littérature arméniennes, *Achkhavar* a publié dans son n°472 un article, toujours aussi bien documenté, de M. Alexandre Siranossian sur le compositeur **Wardan Sarxian** qui a vécu longtemps à Marseille. Malencontreusement, dans un souci d'orthographe, *Achkhavar* a orthographié Vartan Sarkissian, contrairement aux indications de M. Siranossian.

Ce changement n'avait aucunement pour but de tromper nos lecteurs sur l'identité du compositeur. Nous prions tous nos lecteurs et particulièrement M. Edouard Sarxian Et la famille Sarxian de nous en excuser.